Jan Bakker

Jan Versantvoort

DESE NUWE MOOLE

De geschiedenis van de
Udense en Volkelse molens

Jan Bakker

Jan Versantvoort

DESE NUWE MOOLE

De geschiedenis van de

Udense en Volkelse molens

Inhoud

	Gedicht	3
	Inleiding	5
1	**Nederlandse molens**	**7**
	Geschiedenis in vogelvlucht	7
	Sint Victor, patroon van de molenaar	8
	Soorten molens	8
	Waarvoor worden molens gebruikt?	8
	Aandrijving van molens	9
	Modellen windmolens	10
	Molentaal	11
2	**Dese nuwe moole**	**14**
	Hoe oud is de molen?	14
	De eigenaars van 1811 tot heden	14
	In gesprek met molenaars Linda en Patrick van Kessel	26
	Inkervingen in de molen	28
	Molenaarsloon	30
	Piet Mondriaan en de molen van Uden	30
	Parenteel Adrianus Henricus van Gemonde	32
3	**De overige Udense molens**	**36**
	Waterradmolen bij de Hoge Burcht op het Moleneind	36
	Molen aan het Oliemolenvaartje	36
	Waterradmolen aan beekje tussen de Vloet en Kooldert	38
	De standerdmolens en rosmolen op de Molenheide	38
	De stellingmolen in de Bitswijk	41
	De bergmolen op de Hoenderbosch	44
	De bergmolen op de Hoeve	0
4	**De Volkelse molens**	**49**
	Standerdmolen op ‘t Heike	49
	Stellingmolen aan de Rudigerstraat (het huidige Schakelplein)	50
	Achtkante molen aan de Kloosterstraat	52
	Standerdmolen aan de Brabantstraat	53
	Bronvermelding	55
	Colofon	56

Het gevlucht wordt op de wind gekruid

o oude molen met je jas vol stijfsel
vanaf je verheven verhoging zag je
verliefde paartjes wiens
lichamen samensmolten
hoorde vogels aan de randen
van dag en nacht
en bleef draaien met wieken
die elkaar niet voorbij streefden
onder traag klagen en zacht zuchten

delen van jouw organen en gebeente groeiden
ooit als bomen en zijn inmiddels hun bladeren
vergeten evenals hun wortels ontworteld
het gevlucht wordt op de wind
gekruid met behulp van de staart

Piet Mondriaan schilderde deze
standerdmolen en schonk hem eeuwig
leven ontsproten in zijn Udens jaar
vele molenaars of mulders
lieten hun initialen met jaartal achter
in het gewillige hout dat het geraamte
vormt van het lichaam waar binnen zij zoveel
jaren leefden en maalden

Maarten van den Elzen

Hoenderbosch, zomer 2011

1. De molen met maalderij aan de Aalstweg, rond 1960

Inleiding

Enige jaren geleden is er vanuit de Heemkundekring Uden een werkgroep 'Molens' geformeerd. De bedoeling was om de geschiedenis van de Udense en Volkelse molens, zowel de bestaande als de verdwenen molens, zoveel mogelijk vast te leggen.
Van enkele molens lukte dat aardig maar er waren er ook waarvan heel weinig bekend is. Zelfs is soms de plaats waar ze gestaan zouden hebben niet precies bekend.
Er is toen in het blad van de Heemkundekring Uden - 'Sprokkelingen' - een serie artikelen verschenen waarin is geprobeerd om van elke molen, ongeacht of dit een wind-, water- of rosmolen was, iets te vertellen.

We schrijven nu het jaar 2011. Het is het jaar waarin naar alle waarschijnlijkheid de standerdmolen aan de Aalstweg in Uden zijn 200 jarig bestaan viert. Ter gelegenheid van dit heuglijke feit is het idee opgevat om een boekje te maken van alle Udense en Volkelse molens, in het bijzonder de jubilerende molen aan de Aalstweg. Deze molen wordt in de Volksmond steeds 'de molen van Jetten' genoemd. Wij hebben echter besloten deze naam niet te gebruiken, omdat allereerst Jetten geen eigenaar van de molen meer is (maar de gemeente Uden) en ten tweede omdat niet alleen Jetten eigenaar is geweest van deze molen, maar voor hem nog diverse anderen, zoals u in dit boekje kunt lezen.

Diverse artikelen over de molens in Uden en Volkel uit 'Sprokkelingen' zijn in een iets gewijzigde vorm in dit boekje opgenomen. De geschiedenis van de molen aan de Aalstweg hebben we nader onderzocht en heeft dus een wat ruimere plaats gekregen. We beginnen het verhaal met een beknopte geschiedenis van Nederlandse molens, gevolgd door een beschrijving van 'Dese nuwe moole', de molen aan de Aalstweg met de achtereenvolgende molenaressen/molenaars, de vele inkervingen in de molen en een parenteel van de eerste eigenaar Adrianus Henricus van Gemonde.
Daarna volgt een beschrijving van de soorten molens die in het verleden in Uden en Volkel hebben gestaan.

Dank aan leden van de werkgroep Genealogie; Grada Vesteegde (†), Luciën Bressers en 'Stichting Het Uden-archief van Bressers', Thijs van den Heuvel, Willem Rovers en Hans Sluijters.

Wij wensen u veel leesplezier.

Jan Bakker & Jan Versantvoort

2. De molen aan de
Aalstweg in de sneeuw

1 Nederlandse molens

Geschiedenis in vogelvlucht

Aanvankelijk werd in de oudheid op een primitieve manier het graan gemalen tot meel door met een wrijfsteen heen en weer te gaan over een grotere enigszins uitgeholde ondersteen. Wat later in de eerste en tweede eeuw voor Christus zien we een nieuwe ontwikkeling. Voor het malen gebruikte men toen stenen van basaltlava. De molen bestond uit een bolle ondersteen, de ligger, en een holle bovensteen, de loper. Het graan werd op de loper gestrooid en liep door het draaien van de loper via het spilgat op de ligger.
Deze draaiing werd gedaan met een soort handvat aan de zijkant van de loper.
Zo ontstonden de handmolens. Om deze draaiende beweging tot stand te brengen werden later dieren, zoals os of paard, gebruikt in de zogenaamde rosmolens.
Aan het begin van onze jaartelling weten we uit schriftelijke berichten dat de Romeinen al gebruik maakten van waterkracht om de draaiende beweging van molenstenen tot stand te brengen.
De watermolens zijn dan ook in onze gemeente de oudste molens waarvan we het bestaan weten.
De eerste windmolens in West-Europa waren van een heel eenvoudig type, maar in de 13e eeuw verschijnen in Nederland de eerste standerdmolens. Na 1300 neemt het aantal vermeldingen van windmolens sterk toe. Wie mochten in het begin molens bouwen? Dat waren niet de individuele molenaars. We weten dat in die periode het recht om een molen te mogen bouwen aan de lands- of grondheer behoorde. Deze had namelijk het recht op wind, de zogenaamde 'heerlijke rechten'.
De molens werden dan ook door de heer of abdij gebouwd en voor 6 jaar verpacht aan een molenaar. Deze moest dan wel jaarlijks een windpacht betalen. Er werd hem wel verzekerd dat de molen vrije wind had en zou houden. Zo kon de eigenaar van de molen bebouwing vlak naast de molen tegenhouden. De hiervoor genoemde heerlijke rechten werden in het jaar 1798 bij staatsregeling afgeschaft en hierdoor verdween ook het windrecht.
We zien dat na deze datum ook particuliere molenaars in Brabant molens gaan bouwen. Dikwijls werden molens uit het noorden van Nederland opgekocht en hier herbouwd. Door het vervallen van de heerlijke rechten op vrije wind, vervallen ook de rechten van de molenaars.
Zo kwam het nogal eens voor dat in de omgeving van zijn molen windbelemmeringen verschenen. Omdat het windrecht was verdwenen moest hij zelf trachten dit te voorkomen, of moest hij de molen verplaatsen of verhogen. De uitvinding van stoomaandrijving werd een geduchte concurrent van de molens en later toen de verbrandingsmotor en de elektromotor werden uitgevonden betekende dit voor vele molens het einde. Men was niet meer aangewezen op windkracht, de molens draaiden niet meer en kwamen daardoor in verval. Voor vele molens volgde helaas daarna de afbraak.

de landsheer had het recht op de wind: 'de heerlijke rechten'

3. Victor van Marseille

Sint Victor, patroon van de molenaars

In het verleden had elk beroep een beschermheilige, zo ook de molenaars. Hun patroon was de heilige Victor van Marseille. Deze had tijdens zijn leven een speciale relatie met hun beroep gehad. Vincent leefde aan het einde van de 3e eeuw. Hij was hoofdman in het Romeinse leger van keizer Maximilianus. Hij werd christen en probeerde zijn geloof uit te dragen. Om die reden werd hij gevangen genomen. Hij bekeerde zijn bewakers en liet hen dopen. Voor dit vergrijp werd hij gemarteld en in een kerker opgesloten. Bij zijn voorgeleide weigerde hij te offeren voor de Romeinse goden, die hij afgoden noemde en schopte een beeld van een god omver. Hiervoor werd zijn voet afgehakt. Op 21 juli werd hij ter dood veroordeeld door middel van verbrijzeling tussen twee molenstenen in een rosmolen. De legende vertelt verder dat bij deze terechtstelling de molenstenen braken en Victor ongedeerd bleef. Uiteindelijk heeft men hem onthoofd. Zijn relikwieën worden in Marseille bewaard.

Vanwege de verbrijzelde molenstenen is Sint Victor dus de patroonheilige van de molenaars geworden. Hij wordt vaak afgebeeld met een molensteen of een molen in de hand. Het valt ook op dat bij molenaarsfamilies vaak de namen Vic of Victor voorkomen. In 1904 werd door de katholieke molenaars de Molenaarsbond St. Victor opgericht. Voor Udenaren is het leuk om te weten dat kruisheer Francino jarenlang voorzitter is geweest van deze vereniging.

"verbrijzeld tussen twee molenstenen in een rosmolen"

Soorten molens

Als men een boekje maakt over molens, is het zinvol om eerst te vertellen wat er zoal voor typen molens in de gemeente Uden gestaan hebben en waarvoor ze werden gebruikt. Men kan de molens onderverdelen in het doel waarvoor ze gebruikt worden, het systeem van aandrijving en naar model of type.
We zullen al deze mogelijkheden aan een nader onderzoek onderwerpen.

Waarvoor worden molens gebruikt?

Volgens de manier van gebruik kennen we:

Graanmolens
Voor het malen van allerlei soorten graan.

Oliemolens
Voor het slaan van olie uit koolzaad, lijnzaad, raapzaad en soms hennepzaad. De olie werd gebruikt voor lampolie en spijsolie. Uitgeperst zaad leverde veekoeken op.

Schors- of runmolens
Een schorsmolen is een molen die werd gebruikt om eikenschors fijn te malen. Van deze gemalen schors werd run gemaakt door er water aan toe te voegen. Dit mengsel werd gebruikt voor de leerbewerking. Een schorsmolen werd daarom ook wel runmolen genoemd.

Volmolens
Vollen is een nabewerking van geweven wollen stoffen om de weefselstructuur dichter en vaster te maken. Om de vervilting te bevorderen moest de stof urenlang worden gekneed onder toevoeging van zand, urine en zeep. In de volmolen werd deze bewerking verricht door houten stampers.

Houtzaagmolens
Voor het zagen van hout.

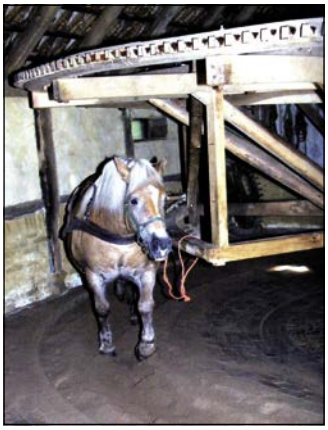

4. Een rosmolen in Lievelde (Gld)

5. Waterradmolen Berenschot bij Winterswijk

6. Primitieve handmolen uit Ierland

Pelmolens

Met een pelmolen werd vroeger gerst tot gort gepeld. Pelmolens werken bij een windkracht van minstens 5 Bft. De stenen maken dan een omwenteling van 160 keer per minuut, terwijl bij het normale malen dit 60 keer per minuut bedraagt.
Dikwijls hadden pelmolens ook nog een stel maalstenen zodat bij geringe wind overgegaan kon worden op het malen van graan. In tegenstelling tot maalstenen, waartussen het graan gemalen wordt, wordt de gerst gepeld met de zijkant van de stenen, die hiervoor op de zijkant geribbeld zijn.

Aandrijving van molens

Volgens de manier van aandrijving kennen we de volgende typen:

Handmolens

Eenvoudige molentjes waar door mankracht een draaiende beweging tot stand werd gebracht.

Rosmolens

Wanneer een molen door een paard wordt aangedreven noemt men dat een rosmolen. Het gaande werk bestaat uit een verticale spil waaraan een horizontaal wiel is bevestigd, het kroonwiel. Aan deze verticale spil zit een balk waaraan door middel van een trekknuppel het paard werd ingespannen, waardoor een draaiende beweging ontstaat. Door het kroonwiel worden via rondsels diverse werktuigen in werking gesteld.

Waterradmolens

Waterradmolens zijn naast de handmolens een van de eerste typen uit de molengeschiedenis. Zoals het woord het al zegt, worden ze aangedreven doordat het water uit een beek of riviertje een waterrad, wat van schoepen is voorzien, in beweging zet. Er zijn twee belangrijke soorten: molens met bovenslag, waarbij het water van bovenuit het waterrad in beweging zet en onderslagmolens, waarbij het water het molenrad in tegengestelde richting van onderuit aandrijft. De bovenslagmolens komen vooral voor in heuvelachtige of bergachtige gebieden. In onze omgeving, waar het vlak is, zullen hoofdzakelijk onderslagmolens gebruikt zijn.

Een watermolen lag meestal aan een kunstmatig aangelegde aftakking van een beek. Aan de bovenstroom werd bij de aftakking een sluis geplaatst waardoor men het waterpeil in de aftakking kon verhogen zodat men bij de watermolen meer stroom in het water kreeg en de molen dus beter draaide. Dit gebeurde vooral in de zomer als de waterstand door droogte laag was.
De boeren in de omgeving van een watermolen hadden dikwijls heel veel last van overtollig water en dit veroorzaakte dikwijls ruzie tussen de omwonenden en de molenaar.

In de gemeente Uden hebben we in het verleden vermoedelijk drie waterradmolens gehad. De watermolen bij de Hoge Burcht op het Moleneind, de watermolen aan het Oliemolenvaartje en de watermolen aan de Vloet tussen Volkel en Kooldert. Van deze molens zijn geen afbeeldingen bekend, zelfs de juiste plaats van twee van deze molens is onduidelijk.

Windmolens

Bij een windmolen wordt de windkracht opgevangen door de wieken, die door torsie een draaiende beweging gaan maken. De wieken zitten aan de wiekenas met een groot rad, met daarop kammen. Deze kammen kunnen rechtstreeks één of twee molenstenen bedienen. Omdat de wind niet steeds uit dezelfde richting waait, moeten de wieken zo nu en dan op de wind worden gezet. Dit noemt men het kruien. Sommige molens worden daardoor in zijn geheel gedraaid zoals de standerdmolen, maar bij andere molens draait men alleen de kap en noemt men dit een bovenkruier. De kap draait dan op de bovenrand van het vaststaande molenhuis.

Om dit type molens te kruien heeft men aan de buitenkant diverse spruitbalken en schoren bevestigd, waardoor men vanaf de grond of stelling de molen kan draaien. Deze schoren geven aan de molen een bijzonder silhouet.

Molens zijn dus heel afhankelijk van de wind. Had men geen vrije wind, door bijvoorbeeld bomen of bebouwing in de omgeving, dan plaatste men de molen op een molenberg of belt, of men bracht in het molenlichaam een stelling aan van waaruit men het kruiwerk kon bedienen. Of men verplaatste de molen naar het open veld, zoals ook met de molen aan de Aalstweg is gebeurd.

Voor de volledigheid; er zijn ook binnenkruiers en zelfs zelfkruiers. Deze laatste wordt door een windroos aangedreven. Deze typen kwamen in Uden niet voor.

Modellen windmolens

Standerdmolen

De molen bestaat uit een groot vierkant huis, waarin zich het maalbedrijf bevindt, rustend op een onderstel. Het huis is in zijn geheel draaibaar om de zware centrale houten spil of staander, die tot beneden doorloopt.

Het kruien geschiedt met behulp van een staart. Deze staart bevindt zich aan de achterzijde van de molen en bestaat uit de staartbalk die samen met stevige balken en een trap aan het huis is verbonden. In het huis zijn enkele ronde gaten aangebracht, waar de wind door kan waaien. Zo merkt de molenaar of de wind gedraaid is en kan hij de molen weer op de wind zetten. Omdat de molen bijna in zijn geheel draaibaar is noemt men dit type ook onderkruier.

Grondzeiler

Wanneer een molen in het vrije veld staat en dus geen belemmeringen heeft wat de windvang betreft, plaatst men het molenlichaam direct op de grond. De werkzaam-

7. Standerdmolen
8. Grondzeiler
9. Berg- of beltmolen
10. Stellingmolen

heden aan de molen, zoals de zeilen op de wieken leggen of weghalen en het kruien, kan vanaf de grond plaatsvinden. Daarom noemt men dit type grondzeiler.

Berg- of beltmolen

Heel dikwijls plaatste men een molen op een berg of belt om de windvang te verbeteren. Op de aarden wal rondom de molen kon men dan de wieken en zeilen bedienen. In de kunstmatige heuvel is een doorgang uitgespaard om het in- en uitrijden van voertuigen mogelijk te maken. Om de molen op de wind te zetten moest de molenaar langs een trap of een steil pad zijn belt beklimmen. Ook kon hij daar van binnenuit, vanaf de eerste zolder, via een van de buitendeuren komen.

Stellingmolen

Om in een dorp boven de bestaande bebouwing uit te steken werden stellingmolens gebouwd. Rondom een hoog molenlichaam werd een soort galerij gebouwd. Vanaf deze stelling kon men de kap kruien en de wieken van zeilen voorzien en konden de wieken voldoende vrije wind vangen.

Stoom-, diesel- of elektromotoren

Door de uitvinding van stoomkracht en later dieselmotoren en elektromotoren, werd in de 20ste eeuw door veel molenaars naast hun molen ook een van deze, niet windkrachtgevoelige hulpbronnen aangeschaft. De windmolens werden daardoor steeds minder gebruikt.
We zullen deze aandrijvingen in dit boekwerkje niet verder uitdiepen.

Molentaal

Bij stilstand van de wieken staan deze niet altijd in dezelfde stand. De verschillende standen spreken een eigen taal. Helaas hebben deze standen niet overal dezelfde betekenis. In Limburg en Noord-Brabant wijken deze namelijk af ten opzichte van de rest van ons land. Dit geldt vooral de vreugde- en rouwstand.

Lange rust

Staan de wieken in een kruisvorm, 'overkruis' of 'overhoeks', dan betekent dit 'lange rust'. In het verleden, toen men nog geen bliksemafleiding bezat, werd de stand van de wieken zo laag mogelijk gehouden. Deze stand, met een matige versiering zoals berken takken op de twee hoogste punten en/of zeilen door het hekwerk gevlochten, werd ook gebruikt voor festiviteiten zoals een huwelijk.

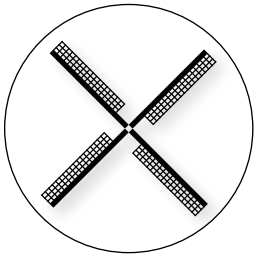

Korte rust

Bij korte rust stonden de wieken horizontaal/verticaal of ook wel genoemd 'overeind''. De molenaar kon dan snel weer bij de onderste wiek om eventueel de zeilen te veranderen of de wieken aan de ketting te leggen.

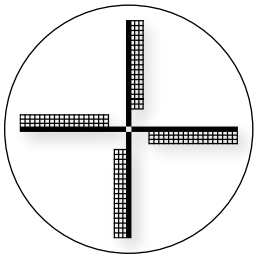

In de vreugde

Dan komt de vreugdestand. Als men met het gezicht naar de wieken staat, draaien deze linksom, tegen de wijzers van de klok in. Als de bovenste wiek juist voorbij het hoogste punt is noemt men dat de gaande wiek; men begint dus aan het leven.
Let wel, dit is alleen in Brabant en Limburg zo, dus ook in Uden. In een groot deel van Nederland is dit juist de rouwstand.

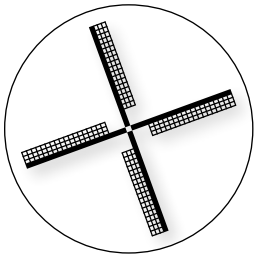

In de rouw

De rouwstand is als volgt. De bovenste wiek is juist voor het hoogste punt.
Hij heeft bijna het hele rondje gehad en is dus aan het einde. Ook hier wijkt deze stand af van grote delen van Nederland.

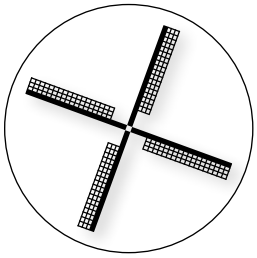

11. Molensteen met versgekapte ‘billen’ in een molen in Walderveen

12. Een bilhamer

13. Onder toezicht van molenaar Linda van Kessel brengen twee vrijwillige molenaars in opleiding een zeil aan

14. Zicht op de Udense Petruskerk vanuit de molen aan de Aalstweg

2 Dese nuwe moole

Hoe oud is de molen?

Iedere inwoner van Uden kent de molen aan de Aalstweg, veelal de 'molen van Jetten' genoemd, naar de laatste eigenaar en molenaar, voordat de gemeente Uden de bezitter werd. In het verleden werd de molen ook wel 'de Rozenmolen' genoemd en nog eerder, in de eerste jaren van zijn bestaan, de 'Nieuwe molen'.
Wij zijn allemaal wel een beetje trots op onze nog bestaande molen en het is te hopen dat nog vele generaties van zijn bestaan mogen genieten.

Hoe oud is deze molen? Een vraag waar niet direct een antwoord op te geven is omdat niemand het precies weet.
In een balk is een tekst gesneden die luidt: *"Dese nuwe moole wort nu aengemale door Hendrieca Alegonde van..."*
Iets onder deze tekst staat het jaartal 1811 ingekerfd. Zou dit jaartal het bouwjaar geweest zijn of komt de molen misschien van elders en is hij in 1811 in Uden opnieuw opgebouwd en in gebruik genomen?
We weten het niet. In 1811 is in ieder geval de molen voor het eerst aangemalen en dat betekent dat de molen dit jaar precies 200 jaar in Uden staat. De hiervoor genoemde *"Hendrieca Alegonde van..."*, heeft als achternaam van Gemonde en is de dochter van Adrianus Henricus van Gemonde en Theodora Smits. Haar juiste namen zijn volgens het doopboek Henrica Aldegondis van Gemonde.

"hij werd ook wel 'de Rozenmolen' genoemd"

De eigenaars van 1811 tot heden

Wie zijn nu de achtereenvolgende eigenaars geweest van deze molen?
In eerste instantie is het aannemelijk dat Henrica Aldegondis van Gemonde vanwege de aanwezige inkerving in de molen, de eerste eigenaar is geweest. Er zijn echter een paar onduidelijkheden die ons aan het denken hebben gezet.
In 1830 bij de invoering van het kadaster wordt de Wed. A. van Gemonde als eigenaar van de molen genoemd. Dit moet zijn Theodora Smits, de vrouw waarmee Adrianus Henricus van Gemonde was getrouwd. Wij veronderstellen dat Adrianus Henricus van Gemonde al vanaf 1811 de eigenaar is geweest van de molen en dat die na zijn overlijden in 1816 is overgegaan aan zijn vrouw Theodora Smits. Dat zou ook verklaren dat in het Register der Patentschuldigen in de Gemeente Uden van het jaar 1815 Adrianus van Gemonde als molenaar wordt genoemd. Als Henrica de eigenaar zou zijn geweest wil dat zeggen dat haar vader bij haar in dienst was en dat eerst zij als dochter en daarna haar moeder de eigenaar is geweest.

Waarom toch deze inkerving in de molen?
Het is waarschijnlijk dat Adrianus van Gemonde, nadat hij de molen had gebouwd, deze bij de ingebruikname heeft laten 'aengemale' door zijn enige dochter Henrica Aldegondis, een ceremonie zoals: 'de eerste steen is gelegd door'.

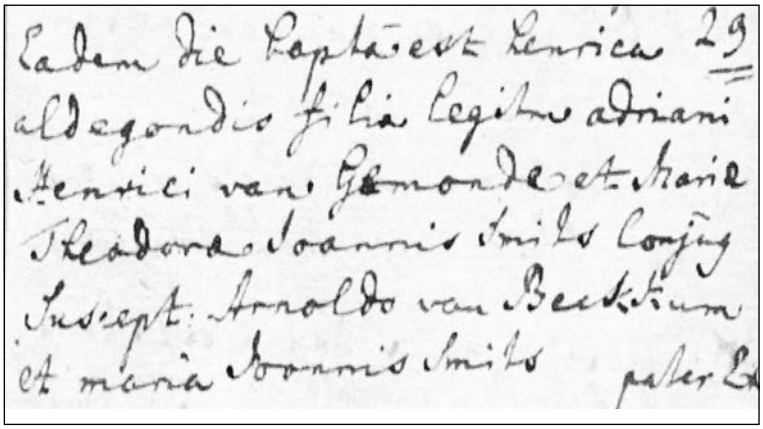

15. Doop van Henrica Aldegondis van Gemonde op 4 maart 1782

Als we deze redenatie aanhouden dan krijgen we de volgende opeenvolging van eigenaars van de molen.

Eigenaar van 1811 tot 1816

Adrianus Henricus van Gemonde, geboren in Sint-Michielsgestel en gedoopt op 12 februari 1755 te Den Dungen, molenaar, overleden op 8 juli 1816 te Uden, zoon van Henricus van Gemonde en Aldegundis Adriani de Kivit.
Hij is getrouwd op 5 juni 1780 te Uden met Theodora Joannis Smits, gedoopt op 8 juni 1746 te Uden en overleden 28 juli 1831 te Uden, dochter van Joannis Smits en Maria Dirckx. Zij wordt bij haar doop Theodora Smits genoemd en bij de geboorte van haar dochter Maria Theodora Smits.

Mogelijk is Adrianus zelf de molenaar geweest, maar het is ook mogelijk dat hij een molenaarsknecht in dienst had. Hij heeft maar enkele jaren van 'Dese nuwe moole' mogen genieten want is 1816 komt hij al te overlijden.

Even daarna wordt H. van den Broek als molenaar genoemd. Dit moet Henricus Jacobus van den Broek zijn, de man waarmee dochter Henrica Aldegondis van Gemonde in 1814 is getrouwd. Vermeldenswaardig is, dat Adrianus Henricus van Gemonde ook een relatie heeft gehad met de molen in Volkel op 't Heike en met de molens op de Molenheide.

Eigenaar van 1816 tot 1831

Theodora Joannis Smits, de weduwe van de hiervoor genoemde Adrianus van Gemonde. Na de dood van haar man zal zij de nieuwe eigenaar zijn geworden.
Uit het huwelijk van Adrianus en Theodora hebben we maar één kind gevonden namelijk Henrica Aldegondis van Gemonde. Naar alle waarschijnlijkheid is na het overlijden van haar moeder Theodora Smits in 1831 het eigendom van de molen overgegaan op dochter Henrica.

Eigenaar van 1831 tot 1843

Henrica Aldegondis van Gemonde, gedoopt op 4 maart 1782 te Uden en overleden op 9 februari 1854 te Helmond.
Zij is voor de eerste maal getrouwd op 20 mei 1800 met Andreas Ignatius van der Meulen, de eerste burgemeester van Uden, gedoopt op 30 oktober 1777 te Reek en overleden op 3 oktober 1813 te Uden.
Hij was een zoon van Joannes Franciscus van der Meulen en Antoinette Schouten.
Henrica Aldegondis van Gemonde is voor de tweede maal getrouwd op 25 september 1814 te Uden met Henricus Jacobus van den Broek, molenaar, geboren op 22 april 1784 te Uden en overleden op 7 september 1866 te Helmond. Hij was een zoon van Albertus Arnoldus van den Broek en Anna Maria Elisabeth Claerenbeeck.

Henrica zal dus de molen geërfd hebben in 1831. Haar tweede man Henricus van den Broek had al in 1828 de twee windmolens en de rosmolen op de Molenheide en een

16. De molen aan de Aalstweg; Dese nuwe moole

17. Zakken graan liggen klaar om gemalen te worden

18. Het graan wordt met het luiwerk opgehesen

achtste deel van de molen op het 't Heike in Volkel gekocht van de Domeinen. Henricus en Henrica bezaten dus alle vier de windmolens die in die periode in de gemeente Uden hebben gestaan.

Eigenaars van 1843 tot 1857

De kinderen uit het eerste huwelijk van Henrica van Gemonde met Andreas Ignatius van der Meulen:
Adrianus Arnoldus van der Meulen, getrouwd met Antonia van den Berg.
Anthonia van der Meulen, getrouwd met Johannes Adrianus Verhoeven.
Maria Catharina van der Meulen, getrouwd met Willem van Dieten.
Theodora van der Meulen, getrouwd met Franciscus Timmermans.

In een akte van 8 augustus 1843 van notaris Verstraaten uit Mil, nr. 206, vinden we een passage waaruit blijkt dat Henricus van den Broek aan de vier kinderen uit het eerste huwelijk van zijn vrouw Henrica met Andreas Ignatius van der Meulen, verkoopt: *"een korenwindmolen, een pel- en schorsmolen en een rosmolen"* alsmede een *"onverdeeld achtste gedeelte van een korenmolen met erf"* enzovoort, gelegen op 't Heike te Volkel. Henricus van den Broek zal *"het vruchtgebruik van de verkochte goederen gedurende zijn leven lang aan zich voorbehouden"* .
Merkwaardig dat deze nieuwe molen niet genoemd wordt, terwijl hij in 1857 ook in het bezit is van de bovengenoemde kinderen. Ook is onduidelijk hoe Henricus aan het 7/8 gedeelte is gekomen van de molen op 't Heike in Vokel.

In het Algemeen Handelsblad van 4 februari 1856 vonden we onderstaande advertentie, waarin door Notaris Scheefhals vier 'Wind-Koornmolens' in de gemeente Uden te koop worden aangeboden. Tevens worden drie namen van eigenaars genoemd, namelijk *"J.A. Verhoeven, A .A. van der Meulen en W. van Diete"*. Deze drie personen bezaten dus de vier windmolens in de gemeente Uden.

Terwijl ze toch als te koop staan aangeboden worden ze niet verkocht, want op 1 april 1857 is er een akte van scheiding en deling voor Notaris Scheefhals te Uden, nr. 124. Drie kinderen uit het eerste huwelijk van Henrica Aldegondis van Gemonde met Andreas Ignatius van der Meulen, *"verklaaren te zamen in onverdeelheid te bezitten eenige Onroerende Goederen en kontanten, welke zij wenschen met elkander te verdeelen"* enz. In deze akte gaan ze dus de vier molens, die ze gezamenlijk al bezaten als volgt verdelen:
Maria Catharina van der Meulen, getrouwd met Willem van Dieten krijgt de korenmolen op 't Heike in Volkel, Sectie F no. 581 en 582.
Anthonia van der Meulen, getrouwd met Joannes Adrianus Verhoeven krijgt de molen die nu aan de Aalstweg staat, maar toen sectie K, no. 528 en 529.
Adrianus Arnoldus van der Meulen, getrouwd met Antonia van den Berg krijgt

19. Krantenartikel uit Algemeen Handelsblad van 4 februari 1856

20. Verzameling foto's van standerdmolens in de molen aan de Aalstweg

JOHANNES FRANCISCUS **SCHEEFHALS**, Notaris, gevestigd te **Uden**, arrondissement 's Hertogenbosch, zal voor zijne Principalen op Woensdag den 13den Februarij, provisioneel, te **Uden**, ten Herberge van D. VAN WIJNAERDEN, en op Woensdag den 27sten Februarij 1856, finaal ten Herberge van J. VAN OERS, telkens des Avonds ten 6 ure te beginnen, publiek Opveilen en Verkoopen:

De VIER **WIND-KOORNMOLENS**, met kapitale MOLENHUIZEN, SCHUREN, ERVEN, TUINEN en BOUWLANDEN, groot te zamen 2 Bunders 14 Roeden 92 Ellen.

Deze **MOLENS**, welke zich in eenen goeden staat van onderhoud bevinden, zijn staande en gelegen in de volkrijke Gemeente **Uden**, welke Gemeente eene bevolking telt van nagenoeg 6000 Zielen.

Gemelde **MOLENS** zijn verhuurd tot 1°. Mei 1858, jaarlijks voor *f* 2200.

Met franco brieven nadere inlichtingen te bekomen bij de Eigenaars de Heeren J. A. VERHOEVEN en A. A. VAN DER MEULEN, te **Uden**, bij W. VAN DIETE te Zeeland en bij den bovengenoemden Notaris **SCHEEFHALS**.

(1462) ZEGT HET VOORT.

de twee windmolens en de rosmolen op de Molenheide, sectie C no 1451, 1459 en 1460.
Theodora van der Meulen was ondertussen op 18 januari 1847 te Helmond overleden.

Henrica en Henricus verhuizen naar Helmond waar zij beiden zijn overleden.

Eigenaar van 1857 tot 1863

Anthonia van der Meulen, gedoopt op 6 maart 1804 te Uden en overleden te Uden op 18 januari 1862 op 57-jarige leeftijd.
Zij was een dochter van Andreas Ignatius van der Meulen en Henrica Aldegondis van Gemonde. Op 6 mei 1830 trouwde ze te Uden met Johannes Adrianus Verhoeven, gedoopt op 13 augustus 1806 te Uden en overleden op 17 april 1861 te Uden.
Hij was een zoon van Adrianus Joannes Verhoeven en Joanna Maria van Grinsven.

Bij de genoemde akte van 1857 wordt Anthonia dus de eigenaar van de molen.
In die akte staat beschreven dat Anthonia het tweede Lot toegewezen krijgt.
Dit bestaat uit: Onder letter C en D genoemd: *"eenen korenmolen met molenerf, een huis en erf met moestuin staande en gelegen te Uden genaamd den Nieuwe Molen groot te zamen drie en vijftig roeden veertig ellen, kadastraal bekend Sectie K numeros 528, 529, 960 en 961. Vier en twintig roeden en tachtig ellen bouwland gelegen te Uden in sectie C numero 1501 te zamen door de deelgenoten geschat op twaalf duzend gulden. f 12.000,-".*
Ze ontvangt bovendien nog de somma van f 6721,-. Het geheel heeft dus een waarde van f 18.721,-.

De molenaar in deze periode is ons onbekend. Na het overlijden van Anthonia op 18 januari 1862 volgt er op 11 mei 1863 een scheiding en deling van haar goederen. (Zie Regesten Scheefhals Deel VII, blz 33, 82. 11 05 1863 Uden Scheiding en deling.)
"Arnoldus Franciscus Verhoeven, wijnhandelaar te Tilburg, als voogd van Anna Maria Antonia Rohling, minderjarige dochter van Clemens Willem Rohling, overleden te Uden 18 08 1861 en Hendrica Allegonda Verhoeven, overleden te Uden 14 juni 1856. In aanwezigheid van Dionisius van Wijnbergen, als gevolmachtigde van mr. Alfred Alphons Rohling, advocaat te Amsterdam als toeziend voogd. Volmacht is getekend te Amsterdam op 7 december 1861. Andreas Ignatius Verhoeven, bierbrouwer te Uden in aanwezigheid van Henricus van Roij te Veghel als plaatsvervanger van de kantonrechter te Veghel. Comparanten gaan over tot scheiding en deling van de goederen nagelaten door Johannes Adrianus Verhoeven, overleden te Uden op 17 04 1861 en zijn vrouw Antonia van der Meulen, overleden te Uden op 18 januari 1862.
De nalatenschap bestaat uit: de opbrengst van de openbare verkopen van 27 en 30 december 1861, 26 februari en 2 maart 1862 bedraagt f 13.008,62; een huis, bierbrouwerij, erf en tuin te Uden; de windkorenmolen met huis en tuin te Uden en bouwland aldaar. Het eerste lot bestaat uit: het huis, brouwerij, erf en tuin en gaat naar Andreas Ignatius Verhoeven. Het tweede lot bestaat uit de windkorenmolen met huis en tuin en gaat naar Anna Maria Antonia Rohling."
Anna Maria erft dus van haar grootouders.

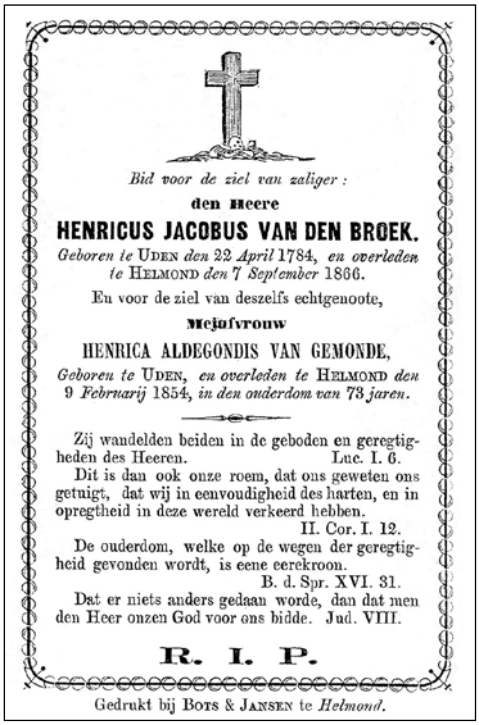

Bid voor de ziel van zaliger:
den Heere
HENRICUS JACOBUS VAN DEN BROEK.
Geboren te Uden *den* 22 *April* 1784, *en overleden te* Helmond *den* 7 *September* 1866.
En voor de ziel van deszelfs echtgenoote,
Mejufvrouw
HENRICA ALDEGONDIS VAN GEMONDE,
Geboren te Uden, *en overleden te* Helmond *den* 9 *Februarij* 1854, *in den ouderdom van* 73 *jaren.*

Zij wandelden beiden in de geboden en geregtigheden des Heeren. Luc. I. 6.
Dit is dan ook onze roem, dat ons geweten ons getuigt, dat wij in eenvoudigheid des harten, en in opregtheid in deze wereld verkeerd hebben. II. Cor. I. 12.
De ouderdom, welke op de wegen der geregtigheid gevonden wordt, is eene eerekroon. B. d. Spr. XVI. 31.
Dat er niets anders gedaan worde, dan dat men den Heer onzen God voor ons bidde. Jud. VIII.

R. I. P.

Gedrukt bij Bots & Jansen te *Helmond.*

21. Gedachtenisprentje van Henricus en Henrica

"Anna Rohling erft de molen van haar grootouders"

Eigenaar van 11 mei 1863 tot 22 september 1863

Anna Maria Antonia Rohling, geboren op 20 december 1855 te Uden en overleden op 22 september 1863 te Tilburg op 7- jarige leeftijd. Zij was een dochter van Clemens Wilhelm Rohling en Henrica Allegonda Verhoeven.

De minderjarige Anna Maria Antonia Rohling is het kleinkind van Anthonia van der Meulen. Het eigendom van de molen slaat dus een complete generatie over. Zij is slechts heel kort de eigenaresse van de molen geweest. De molenaar is in die periode Lambert Sommers. Merkwaardig is dat de molen als erfenis in de vrouwelijke lijn bleef van de weduwe van Adrianus van Gemonde tot het overlijden van Anna Maria Antonia Rohling in 1863.
Daarna wordt haar oom Andreas Ignatius Verhoeven de nieuwe eigenaar.

Eigenaars van 1863 tot 1867

Andreas Ignatius Verhoeven, geboren op 23 november 1831 te Uden en overleden op 21 augustus 1877 te Uden. Hij was een zoon van Joannes Adrianus Verhoeven en Anthonia van der Meulen.
Hij is getrouwd op 20 augustus 1853 te Uden met Johanna Helena Nuijts, geboren op 12 februari 1821 te Bergeijk.
Deze Andreas Verhoeven is de oom van Anna Maria Antonia Rohling. Hij is tevens molenaar maar is niet lang de eigenaar geweest want in 1867 wordt de volgende al weer genoemd.

Eigenaar van 1867/1868 tot 1883

Martinus Poos, geboren op 31 mei 1818 te Escharen en overleden op 9 september 1890 te Uden. Hij was een zoon van Johannes Poos en Wilhelmina Kistenmakers. Hij is getrouwd met Wilhelmina Lemmers, overleden op 19 februari 1898 te Uden. Zij was een dochter van Antoon Lemmers en Antonia Maurik.

Martinus Poos was naast eigenaar ook zelf de molenaar. Hij maalde koren, boekweit en mout en was tevens winkelier.
Bij Martinus Poos hebben volgens het Bevolkingsregister van de gemeente Uden diverse molenaarsknechten voor korte tijd gewerkt:
-
Leonardus Alexander Duffhues
van 30 april 1867 tot 19 augustus 1867
-
Petrus Johannes Poos
vanaf 20 juni 1868
-
Johannes Aug. Goosens
van 29 april 1869 tot 25 mei 1869
-
Lambertus Louisius Zeegers
van 10 mei 1871 tot 6 december 1871
-
Jan Baptist Willem van Kessel
van 5 augustus 1872 tot 31 oktober 1872
-
Godefridus Benedictus Cuppens
van 25 november 1872 tot 16 mei 1873
-
Johannes van Oorschot
van 06 december 1873 tot 28 april 1874
-
Cornelis Vialle
van 1 mei 1878 tot 1 augustus 1878
-
Franciscus Engelmans

Eigenaar van 1883 tot augustus 1917

Cornelis Roozen, geboren op 6 april 1852 te Moergestel. Hij was een zoon van Cornelis Roozen en Maria Cornelia Bijsterveldt. Hij is getrouwd op 13 juni 1881 te Uden met Maria Vekemans, geboren op 25 november 1844 te Dongen en overleden op 20 maart 1925 in te Berlicum. Zij was een dochter van Petrus Vekemans en Cornelia Claasen.

In 1883 verkoopt Martinus Poos de molen aan Cornelis Roozen die zelf ook de molenaar wordt. Als eigenaars worden genoemd, ieder voor de helft: C. Roozen en Vekemans. Deze laatste is de vrouw van C. Roozen, Maria Vekemans.
Op 6 augustus 1910 werd aan Cornelis Roozen concessie verleend tot uitbreiding ‘zijner korenmalerij’ met een benzinemotor van 16 PK. Kennelijk wilde Roozen niet alleen afhankelijk zijn van windkracht.

DE NOTARIS

SCHEEFHALS,

gevestigd te Uden, zal voor de Kinderen A. A. VAN DER MEULEN, provisioneel op Woensdag den 10 Februarij en finaal op Woensdag den 24 Februarij 1869, beide de dagen des avonds ten 6 uren, ten herberge van D. VAN WIJNAERDEN te *Uden*, publiek

VERKOOPEN:

EEN WEL BEKLANTEN

WIND-KOORN-Molen,

met Molenhuis, Erve, Tuin, Wei- en Bouwland, staande en gelegen in de volkrijke Gemeente *Uden*, neven den geprojecteerden kunstweg van *Uden* naar *Oeffelt*, genaamd „DE OUDE MOLEN", groot te zamen 7 Bunders 73 Roeden 57 Ellen.

Alles bij billetten in koopen afgedeeld.

Zegt het voort.

22. Molen in de sneeuw

23. Molen te koop, zegt het voort!

Ook bij Cornelis Roozen hebben verschillende molenaarsknechten gewerkt:

-

Ludovicus Driessen
van 1 november 1885 tot 24 december 1886

-

Johannes Marinus van Westerlaken
van 30 juni 1887 tot 20 juli 1888

-

Jan Cornelis van Gool
van 30 mei 1888 tot 30 april 1889

-

Lambertus Josephus van der Hagen
van 1 mei 1890

Eigenaar van 1917 tot 1922

Franciscus Bakermans, geboren op 6 juni 1886 te Someren, zoon van Wilhelmus Bakermans en Catharina Hoefnagels.

In het Bevolkingsregister van Uden wordt Franciscus Bakermans op 6 december 1899 ingeschreven. Hij is dan ongeveer 13 jaar oud en hij is student. Later blijkt dat hij molenaar is geworden want op 17 november 1907 wordt als zijn beroep molenaar opgegeven. Hij is dan nog geen eigenaar want achter deze vermelding staat een 'O', wat wil zeggen dat hij 'Ondergeschikte' is. Kennelijk is hij enige jaren weg geweest uit Uden want op 2 november 1916 vestigt hij zich weer vanuit Best in Uden. Op 14 mei 1918 staat er achter molenaar een 'H', wat wil zeggen 'Hoofd van het bedrijf'. Dat klopt, zoals we hierna zullen zien.

Op 6 augustus 1917 verkoopt Cornelis Roozen *"Den windgraanstandaardmolen met toebehoren, ter slooping, met bestemming tot wederopbouw, alzoo zonder ondergrond"* aan Franciscus Bakermans voor ƒ 3360,-. Bovendien verkoopt hij een perceel bouwland in de gemeente Uden, kadaster Sectie K nummer 1376, groot acht en twintig aren, vijf en twintig centiaren voor de som van ƒ 340,-. Dit perceel is de plaats waar de molen opnieuw werd opgebouwd. In de akte werden enkele voorwaarden gesteld:

Franciscus heeft het recht om de zogenaamde molenberg te slechten.
Het wordt C. Roozen niet toegestaan elders in de gemeente Uden een molenbedrijf uit te oefenen.
De molen moet voor 1 januari 1919 zijn gesloopt. Tegelijk met de verkoop van de molen werd *"zijn motorgemaal en toebehoren ter slooping"* verkocht aan Jan Willem Buskens. Het gebouwtje waarin dat motorgemaal staat valt niet onder de verkoop.
Toen Franciscus de molen kocht, stond deze tussen de tegenwoordige Helenastraat en de Hooihofstraat. (zie onderstaand kadasterkaartje uit 1832) Het werd wenselijk, vanwege te geringe windvang, de molen te verplaatsen naar het open veld. Door Franciscus Bakermans werd op 24 juli 1918 een vergunning aangevraagd voor *"een op te richten wind standaard graanmolen te Uden, wijk ST no. 258, kadastraal bekend K nr. 1376".*

De molen wordt dus enkele honderden meters verplaatst naar een plek aan de huidige Aalstweg, waar hij tot op heden staat. De molen werd verplaatst door de molenmakers Gebr. Van Tartwijk uit Stratum. Franciscus heeft op diverse adressen in Uden gewoond en is 22 maart 1923 vertrokken naar Someren

Eigenaar in 1922

Wilhelmus Aloysius Bakermans, geboren op 22 juni 1893 te Someren, zoon van Wilhelmus Bakermans en Catharina Hoefnagels. Hij is getrouwd op 6 februari 1923 te Helmond met Wilhelmina Henrica Elisabeth Kampers, geboren op 28 augustus 1894 te Helmond, dochter van Hubertus Henricus Kampers en Maria Francisca Verberne.

Per akte van 16 februari 1922 verkoopt Franciscus Bakermans *"Den windgraan-standaardmolen met toebehoren en bouw-land onder Uden, kadaster Sectie K nummer 1510, groot zeven en dertig aren, vijf en negentig centiaren"* aan zijn broer Wilhelmus Aloysius Bakermans, molenaar, wonende te Uden, voor de prijs van ƒ 5000,-. Wilhelmus heeft de molen niet lang in bezit gehad, want nog datzelfde jaar verkoopt hij hem weer.

Eigenaar van 1922 tot 1965

Antonius Petrus Martinus Jetten, geboren op 20 oktober 1896 te Bergen (L) en overleden op 15 mei 1985 te Uden.
Hij is getrouwd met Christina Mathea Sweijen, geboren op 10 maart 1897 te Bergen (L), overleden op 7 november 1972.

Op 21 oktober 1922 verkoopt Wilhelmus Aloysius Bakermans de molen aan Antonius Petrus Martinus Jetten, een telg uit een van oorsprong Limburgse mulders-familie. Hij koopt de molen voor ƒ 6700,-. Hij betaalt contant ƒ 3700,- en neemt een hypothecaire lening groot ƒ 3000,- over van Cornelis Petrus Roozen. De aankoop is met inbegrip van de volgende voorwerpen: *"twaalf scherphamers, twee paar zeilen, een hamer, een vuisthamer, een nijptang, een beitel, een zaag, een bascule met de gewichten, alle zakken, compleete kraan met schroefblokken, spieën en krephout ten dienste van het openbreken der steenen, twee handboomen en een stormketting".*
In datzelfde jaar krijgt Jetten ook een concessie voor de uitbreiding van zijn graanmaalderij.

Eigenaar van 1965 tot heden

Jetten blijft jarenlang molenaar totdat de gemeente Uden in 1965 de molen overneemt voor het bedrag van ƒ 17.000,-. Dit was de prijs voor de molen met erf en ondergrond.

In het jaar 1957 werd de molen onderhanden genomen door vader en zoon Coppens voor een bedrag van ƒ 7.000,-. Het voorfront werd vernieuwd, de wieken gestroomlijnd en er kwam een nieuwe trap. Na 12 jaar dreigde de molen echter opnieuw in verval te raken. Ditmaal maakte

24. De oude plaats van de molen met in het midden de oude marechaussee kazerne, het latere huize 'De Roos'

25. Kadasterkaart uit 1832 met daarop de plaats waar de molen tot 1918/1919 stond.

de molenmaker H. Beijk uit Afferden een begroting die uitkwam op ƒ 67.000,-. Op 26 januari 1970 nam de gemeenteraad van Uden het besluit om tot restauratie over te gaan.

Sinds die tijd zijn er diverse vrijwillige molenaars geweest die de molen regelmatig laten draaien. In 2005 werd Erwin Janssen uit Eerde de nieuwe vrijwillige molenaar. Hij wil iedere donderdag de molen laten draaien en heeft ondertussen Patrick en Linda van Kessel opgeleid. Erwin Janssen vertrekt binnenkort naar de onlangs gerestaureerde molen in Eerde.

In juni 2010 werd wederom begonnen aan een flinke opknapbeurt van de molen. De wieken werden geheel gerestaureerd waarbij ze ook werden verbreed, wat bij vergelijking van foto's duidelijk is te zien. De molenkast heeft zijn oorspronkelijke kleuren teruggekregen. De okergele vlakken zijn nu gebroken wit en de witte biezen zijn donkergroen geschilderd. Naar we hopen zal deze molen nog vele jaren het gezicht op Uden sieren. Hij is een aanblik, maar ook een bezoek, zeker waard.

26. Antonius Jetten met zijn vrouw Christina Sweijen omstreeks 1938

27. Het echtpaar Jetten met kinderen en kleinkinderen bij het Paaseieren zoeken in 1958

28. De molen is jarenlang oker en wit voordat hij tijdens de restauratie in 2010 de oorspronkelijke kleuren wit en groen weer terug krijgt

29. De firma Beijk draagt zorg voor de restauratie in 2010

30. Op 19 januari 2011 wordt de laatste hand gelegd aan de restauratie

In gesprek met molenaars Linda en Patrick van Kessel

Wie een avond op bezoek gaat bij Linda en Patrick van Kessel, treft twee enthousiaste molenaars aan, die niets liever doen dan praten over molens en al wat daar mee samenhangt.
De opleiding tot molenaar kregen ze van Erwin Jansen, die de baan als molenaar had overgenomen van H. van Zoggel. Aanvankelijk zouden alleen Linda en Wim van den Brink een opleiding krijgen op kosten van de eigenaar van de molen, de gemeente Uden, maar Patrick was zo gegrepen door de molen dat hij de opleiding zelf bekostigde. Patrick en Wim slaagden in 2007 voor hun examen bij 'de Hollandsche Molen'. Linda was toen in verwachting van haar tweede kind. Zij haalde het diploma een jaar later.

"twee molenaars met een tik van de molen"

Beide molenaars hebben 'een tik van de molen', zoals ze dat zelf zeggen. Het kan ook bijna niet anders als je recht tegenover de molen woont en hem elk moment van de dag kunt zien. Elke donderdagavond en zondagmiddag laten ze de molen als het enigszins kan draaien. Op de vraag wat ze zoal malen komt als antwoord: We malen veel mout voor een distilleerderij, die daar een heerlijke jenever van maakt.

Soms laat men de molen draaien zonder te malen. Dit noemt men 'malen voor de prins'. Dit is een uitdrukking die ontstond tijdens de 80 jarige oorlog. Bij de belegering van een stad door de Spanjaarden was het de bedoeling de stad tot overgave te dwingen door uithongeren van de bevolking. Men probeerde de indruk te wekken dat men nog genoeg graan had door de molens te laten draaien. De Spanjaarden zagen dat, raakten hierdoor ontmoedigd en vertrokken.

Het maalboek komt op tafel. De molenaars houden precies bij wanneer ze de molen hebben laten draaien. Keurig wordt genoteerd: de datum, zeilvoering, wind, omwentelingen, tellerstand en bijzonderheden. Een voorbeeld:

31 januari 2010

Zeilvoering	rond in top
Wind	WZW 2
Tellerstand	4850
Omwentelingen	1839

Als ik me laat ontvallen dat de molenwieken tegen de wijzers van de klok indraaien, reageren ze beiden meteen. Zij redeneren namelijk vanuit de molen zelf. Als men in de molen staat en richting wieken kijkt, draaien ze inderdaad met de klok mee. Ook is de redenatie dat de zijde waar de trap en de deur is, de voorkant van de molen is.

Het gesprek springt van de hak op de tak. Over het schilderij wat Mondriaan gemaakt

31. Linda van Kessel in de molenwinkel

32. Patrick van Kessel schudt het graan in de kaar (of schoe)

heeft van een molen. Zij zijn er van overtuigd dat het deze molen is, ook al zijn er mensen die anders beweren.

Kunnen ze dit allemaal doen met twee kleine kinderen en drie honden?
Dit blijkt met wat improviseren aardig te lukken. Ze wonen zo dicht bij de molen dat ze binnen het bereik van een babyfoon zitten en het oudste zoontje is al helemaal thuis in de molen. Bij een bezoek aan de molen zag ik hem met een grote bezem de vloer aanvegen. Een toekomstige molenaar? De drie honden lagen buiten rustig te wachten tot ze met de baasjes weer mee naar huis mochten.

Kan iedereen zomaar een bezoek brengen aan de molen?
Iedereen is van harte welkom. Als het poortje open staat kan iedereen om de molen heen lopen en de trap beklimmen om een kijkje in het interieur te nemen. Boven heeft men trouwens een 'winkeltje', waar allerlei meelsoorten te koop zijn. Het pannenkoekenmeel is van harte aan te bevelen.

De avond vliegt om. Na nog een kop koffie, het bekijken van tientallen kaarten van molens, de geschiedenis van de molen met elkaar vergelijken en dergelijke, ga ik met een monsterflesje jenever in mijn zak huiswaarts. De inhoud was heerlijk.

33. Dochter Joyce helpt ook een handje mee

34. Patrick aan het werk bij de maalbak

35. Het eindproduct

Inkervingen in de molen

Het bijzondere van deze molen zijn de tientallen ingekerfde of geschilderde namen en de afkortingen van namen op de balken aan de binnenzijde van de molen. Vaak worden de afkortingen gevolgd door een jaartal, zoals bijvoorbeeld: Movial 1898, 1874 T. Megens, I. Jacobs 1875, gnv 1826, j a Beart 1942 en MVDWL 1XX7. Het zullen waarschijnlijk de molenaars of hun knechten geweest zijn die deze letters in het hout gesneden hebben, maar het kan natuurlijk ook door een toevallige bezoeker gedaan zijn. De meeste namen kunnen we niet meer thuisbrengen hoewel we dat wel geprobeerd hebben. Van een aantal denken we iets meer te weten en daar laten we er enkele van volgen:

"Dese nuwe moole wort nu aengemale door Hendrieca Alegonde van..." 1811

Dit is wel de belangrijkste inkerving die in deze molen te vinden is. Alhoewel de achternaam ontbreekt weten we dat dit Henrica Aldegondis van Gemonde moet zijn die in 1811 de molen heeft aangemalen.

C. Roozen

Deze tekst vinden we bij het trapgat in de steenlijst.

Joseph Hermans 18-28

In een schoor, versierd met silhouet van een molensteen en stellingmolen.

W. V. Dieten

Waarschijnlijk was dat Wilhelmus van Dieten, geboren te Dieden, die op 16 oktober 1830 uit Zeeland gekomen was en ging wonen op het adres Kapel 220.

L Somers den 1 Mei .....

Deze molenaar schreef zijn naam verkeerd want die luidde Sommers. Een echte Udenaar die op 31 december 1817 geboren was. Hij was op 1 mei 1858 (weer?) in Uden komen wonen. Dat klopt dus met de aangetroffen datum. Op 2 mei 1867 vertrok Lambertus Sommers naar Nistelrode.

(?) Poos 18 67

Een wat onduidelijke aanduiding waarvan het opmerkelijk is dat de cijfers 18 geschreven zijn met verf en de cijfers 67 uitgestoken. De eerder genoemde Martinus Poos was op 31 mei 1818 te Escharen geboren en kwam op 27 april 1867 naar Uden.

C Vial

Cornelis Vialle, geboren te Dinther op 19 juli 1859, kwam op 1 mei 1878 als molenaarsknecht naar Uden. Veel tijd om zijn naam in het hout te snijden heeft hij niet gehad want op 1 augustus 1878 vertrok hij alweer naar Dinther.

I Iacobs

Dat is, naar we aannemen, Jan Jacobs geweest die op 1 mei 1886 uit Wamel was gekomen om hier als molenaarsknecht te

36. Inkerving 'Dese nuwe moole'

gaan werken. Misschien heeft heimwee Jan parten gespeeld want op 12 maart 1887 vertrekt hij weer naar Wamel. De tekst staat in de vangbalk.

A V S

Dat kan Arnoldus van Schijndel geweest zijn. Deze ca. 1822 te Dinther geboren molenaarsknecht kwam 22 januari 1840 op de molen.

F. Roeben

Die naam vonden we nergens terug maar wel iets wat er op lijkt, namelijk Franciscus Broeren. Deze molenaarsknecht kwam op negentien jarige leeftijd vanuit Bergharen naar Uden en bleef daar tot 1 mei 1865.

I K

We hebben voor deze afkorting niets anders kunnen vinden dan Josephus Kluyskens. Hoewel geboren in Uden, kwam hij op 6 maart 1860 uit Teteringen en ging hier werken als molenaarsknecht. Op 3 mei 1863 vertrok Josephus weer naar Oeffelt.

H.B. 1971

Als laatste willen wij noemen H. Beijk, de molenaar die in 1971 de molen restaureerde en bij zijn vertrek in prachtige letters zijn initialen H.B. en het jaartal 1971 in de steenbalk aanbracht. Ook de laatste restauratie in 2010 is door zijn bedrijf uitgevoerd.

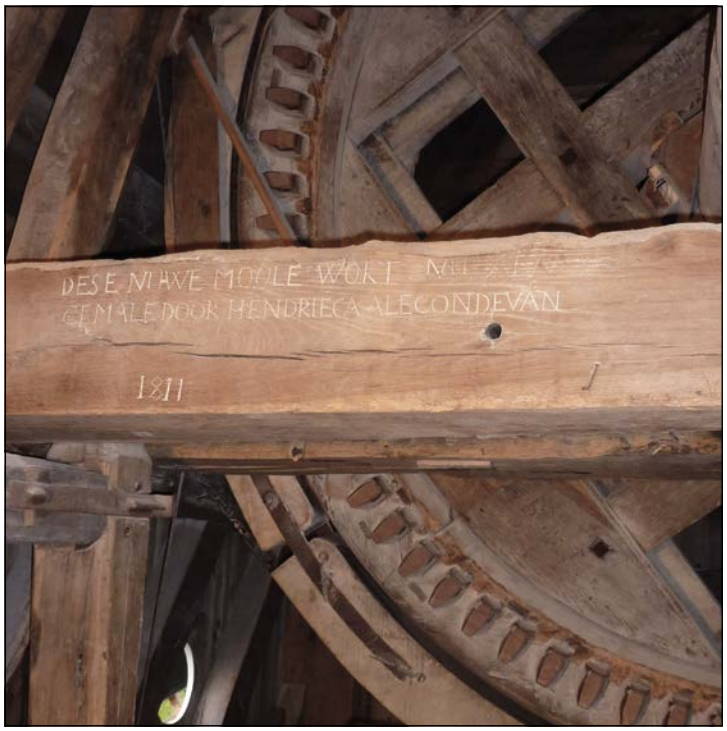

37. Diverse inkervingen in de molen

Molenaarsloon

Molenaars werden vroeger in natura uitbetaald. Hij mocht uit het graan dat ter maling was aangeboden als maalloon een schep nemen met het zogenaamde molster. Het kwam vaak voor dat de mulder tot grote ergernis van de klanten een wat te royale maat nam. Hierover lazen we in het boek 'De Brabantse Molen' het volgende:

"den mulder met z'n schepper voor Scheppers rechterstoel"

"Daar had men eertijds de molenaar Roozen die op een avond met enkele andere notabelen van dit toen afgelegen dorp in een café zat te praten, toen Janus de Wachter binnenkwam. Janus was een eenvoudige man met een scherpe geest en een alom bekend vermogen vlot versjes te maken.

Roozen wilde dat wel eens beproeven en zei: "Janus, ge krijgt 'ne borrel als ge hier meteen 'n verske op mij makt". "da'doei 'k" zei de sneldichter. Hij boog het hoofd, hief het daarna naar de berookte zoldering en toen klonk het door de doodstil geworden gelag-kamer:

Ik vraag me af, mee angst in 't harte,
Hoe 't den mulder zal vergaan,
Als diejen schepper mee z'n schepper
Voor Scheppers rechterstoel zal staan.

Roozen betaalde de borrel –zo was hij wel– maar hij heeft sindsdien Janus nooit meer aangekeken."

Piet Mondriaan en de Udense molen

Toen Piet Mondriaan in 1904/05 in Uden woonde, heeft hij de hiernaast afgebeelde molen geschilderd. Niet iedereen is er van overtuigd dat het schilderij de molen is die voorheen stond tussen de Helenastraat en de Hooihofstraat en die in 1918/19 is verplaatst naar de huidige plaats aan de Aalstweg.
In 1994 werd in het Brabants Dagblad een discussie gevoerd, waarbij in twijfel werd getrokken dat het de hierboven genoemde molen zou zijn. Volgens deze discussie heeft de kunsthistoricus professor Robert Welsch van de University of Toronto de aquarel geïdentificeerd als 'De molen van Uden'.
Zonder ons in deze discussie te willen mengen, hier toch het volgende:
Eén van de tegenargumenten was dat de molen op een molenberg gestaan moet hebben, want hij was duidelijk van onderuit geschilderd. Iedereen ging er van uit dat dit niet het geval was. Wat vinden we echter bij de verkoop van de molen aan Franciscus Bakermans op 6 augustus 1917 bij de bedingingen: *"De koopers hebben het recht om den zoogenaamden molenberg te slechten en den daaruit komdenden grond te vervoeren alsook om daaruit ter aanwijzing van den verkooper, rooden grond te halen en te vervoeren, onder verplichting evenwel voor de koopers om de gemaakte kuilen behoorlijk te dichten".* De molen stond dus wel degelijk op een verhoging.

38. 'De rode molen' Mondriaan 1911

39. 'Molen bij zonlicht' Mondriaan 1908

40. Zelfportret van Piet Mondriaan

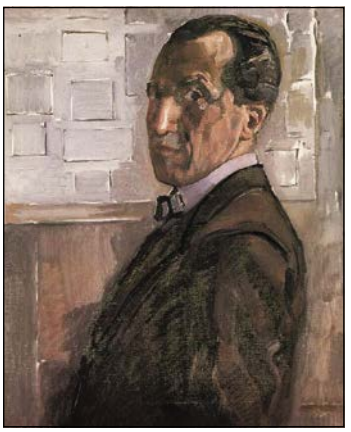

41. Schilderij
'De molen van Uden'
door Piet Mondriaan

"niet iedereen is ervan overtuigd dat de door Mondriaan geschilderde molen, de molen aan de Aalstweg betreft"

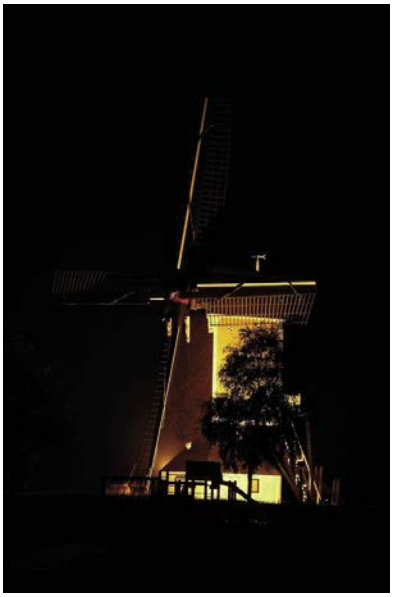

42. De molen bij nacht

Parenteel van Adrianus Henricus van Gemonde

I.1
Adrianus Henricus van GEMONDE
geboren te Sint-Michielsgestel en gedoopt te Den Dungen 12 februari 1755, molenaar, overleden 8 juli 1816 te Uden, zoon van Henricus van Gemonde en
Aldegundis Adriani de Kivit, trouwt Uden 5 juni 1780 te Uden met
Theodora Joannis (Dorothei) SMITS,
gedoopt Uden 24 juni 1747 en overleden 28 juli 1831 te Uden, dochter van Joannes Smits en Maria Dirckx

Uit dit huwelijk:
1. Henrica Aldegondis van GEMONDE, gedoopt (RK) Uden 4 maart 1782 (zie II.2).

II.2
Henrica Aldegondis van GEMONDE,
gedoopt (RK) Uden 4 maart 1782, doopgetuigen: Arnoldo van Beckkum en Maria Joannis Smits, overleden Helmond 9 februari 1854, trouwt (1) Uden 20 mei 1800 met
Andreas Ignatius van der MEULEN,
gedoopt (RK) Reek 30 oktober 1777, Burgemeester van Uden en handelaar, tevens molenaar, overleden Uden 3 oktober 1813, zoon van Franciscus van der MEULEN en Antoinette SCHOUTEN,
trouwt (2) Uden 25 september 1814 met
Henricus Jacob van den BROEK,
gedoopt (RK) Uden 22 april 1784, doopgetuigen: Stephanus van der Meir en Joanna Maria de Groot, molenaar, overleden Helmond 7 september 1866.

BIDT VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER

Mejuffrouw

ANTONIA VAN DER MEULEN,

weduwe van den Heer

JOANNES ADRIANUS VERHOEVEN,

geboren te Uden, *en voorzien van de laatste H. Sacramenten, aldaar overleden den* 18 *Januarij* 1862, *in den ouderdom van* 57 *jaren* 10 *maanden en* 13 *dagen.*

Alhoewel wij de geheimen van God niet kunnen doorgronden, moeten wij ons nogtans onderwerpen aan zijn goddelijken wil, hoe pijnlijk hij ook valle, omdat Hij oneindig wijs is en ons bemind. S. Basil.

Dat het u dan niet vreemd voorkome, wanneer gij door lijden als door het vuur beproefd wordt. (I Petr. iv, 12.) Immers door vele kwellingen moeten wij komen in het rijk Gods. Act. Ap. xiv, 21.

Het is geschied, gelijk het den Heer behaagde. Job i, 21.

God riep mij — Hij verloste mij uit mijne benauwdheden. (Ps. xxxiii, 5.) Waarom is dan uw hart bedroefd? (I Reg. i, 8.) De Heer is mij heden en niets zal mij ontbreken. Ps. xxii, 1.

Voor mij is bewaard de kroon der geregtigheid, welke de Heer, de regtvaardige Regter, geven zal. (II Tim. iv, 3.) Want die den Heer vreest, zal het wel hebben in zijn uiterste. Eccl. i, 13.

GEBED.

O Heer, laat het aanroepen uwer barmhartigheid aan uwe dienaren tot troost verstrekken: opdat zij door uwe goedertierenheid eeuwig mogen deelen in het gezelschap van Hem, in wien zij geboopt en geloofd heeft, onzen Heer Jesus Christus. Amen.

R. I. P.

43. Bidprentje van Antonia van der Meulen

Uit het eerste huwelijk:

1. Maria Catharina van der MEULEN, gedoopt (RK) Uden 23 februari 1801 (zie III.2).
2. Joannes Franciscus van der MEULEN, gedoopt (RK) Uden 18 juni 1802, doopgetuigen: Adrianus van Gemonde en Joanna van der Meulen.
3. Anthonia van der MEULEN, gedoopt (RK) Uden 06 maart 1804 (zie III.5).
4. Adrianus Arnoldus van der MEULEN, gedoopt (RK) Uden 14 januari 1806 (zie III.6).
5. Theodora van der MEULEN, gedoopt (RK) Uden 10 december 1807, doopgetuigen: RD Petrus de la Roche en Joanna Maria van Beckkum, trouwt te Uden 26 april 1841 met Franciscus TIMMERMANS, geboren Helmond.

III.2

Maria Catharina van der MEULEN,

gedoopt (RK) Uden 23 februari 1801, doopgetuigen: Joannes Francisco van der Meulen en Theodora van Gemonde, overleden Zeeland 19 juni 1864,
trouwt Uden 8 december 1835 met

Wilhelmus van DIEDEN / DIETEN,

geboren Dieden, Demen en Langel 20 augustus 1802, overleden Zeeland 31 mei 1888, zoon van Adrianus van DIEDEN en Gertruda van HUISSELING.

Uit dit huwelijk:

1. Andreas Ignatius van DIETEN, geboren Zeeland 19 mei 1837, overleden Zeeland 21 maart 1884.
2. Johannes Franciscus van DIETEN, geboren Zeeland 28 februari 1839, molenaar, overleden Uden 4 juli 1919, trouwt Boekel 18 oktober 1862 met Maria LAMERS.
3. Hendrikus Adrianus van DIETEN, geboren Zeeland 3 maart 1840, overleden Uden 2 oktober 1920.
4. Hendrica Allegonda van DIETEN, geboren Zeeland 8 oktober 1841, overleden Zeeland 8 februari 1895, trouwt met Theodorus van KILSDONK.

44. Dit straatnaambord herinnert nog aan de molen in de Bitswijk

III.5

Anthonia van der MEULEN,
gedoopt (RK) Uden 6 maart 1804 doopgetuigen: Joannes Dominicus van der Meulen en Catharina Smits, overleden Uden 18 januari 1862, trouwt Uden 6 mei 1830 met
Joannes Adrianus VERHOEVEN,
geboren Uden 13 augustus 1806, bierbrouwer, overleden Uden 17 april 1861, zoon van Adrianus Joannes VERHOEVEN en Joanna Maria van GRINSVEN.

Uit dit huwelijk:
1. Andreas Ignatius VERHOEVEN, geboren Uden 23 november 1831, bierbouwer, overleden Uden 21 augustus 1877, trouwt 20 augustus 1821 te Uden met Johanna Helena NUIJTS, geboren 12 februari 1821 te Bergeijk.
2. Joannes Henricus VERHOEVEN, geboren Uden 3 januari 1833.
3. Joannes Henricus VERHOEVEN, geboren Uden 10 januari 1834.
4. Hendrica Allegonda VERHOEVEN, geboren Uden 1 januari 1837 (zie IV.12).
5. Johanna Maria VERHOEVEN, geboren Uden 25 oktober 1838.

III.6

Adrianus Arnoldus van der MEULEN,
gedoopt (RK) Uden 14 januari 1806, doopgetuigen: Arnoldus Smits en Ardina Smits, molenaar, overleden Uden 9 april 1861, trouwt Uden 23 september 1840 met
Antonia van den BERG,
geboren 17 juli 1819, overleden Uden 15 augustus 1857, dochter van Jan van den BERG en Maria Elisabeth de LOOIJER.

Uit dit huwelijk:
1. Adreas Ignatius Adrianus van der MEULEN, geboren Uden 26 februari 1841.
2. Franciscus Adrianus Hendricus van der MEULEN, geboren Uden 20 maart 1842, molenaarsgezel.
3. Marianus Petrus van der MEULEN, geboren Uden3 maart 1843.

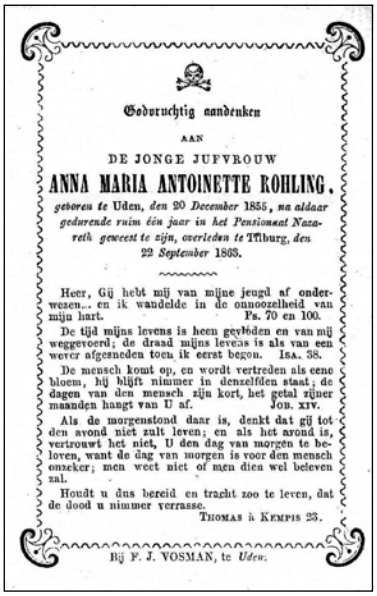

Gedurchtig aandenken

AAN

DE JONGE JUFVROUW

ANNA MARIA ANTOINETTE ROHLING,

geboren te Uden, *den* 20 *December* 1855, *na aldaar gedurende ruim één jaar in het Pensionnat Nazareth gewoest te zijn, overleden te* Tilburg, *den* 22 *September* 1863.

Heer, Gij hebt mij van mijne jeugd af onderwezen... en ik wandelde in de onnoozelheid van mijn hart. Ps. 70 en 100.

De tijd mijns levens is heen geyloden en van mij weggevoerd; de draad mijns leveas is als van een wever afgesneden toen ik eerst begon. Isa. 38.

De mensch komt op, en wordt vertreden als eene bloem, hij blijft nimmer in denzelfden staat; de dagen van den mensch zijn kort, het getal zijner maanden hangt van U af. Job. XIV.

Als de morgenstond daar is, denkt dat gij tot den avond niet zult leven; en als het avond is, vertrouwt het niet, U den dag van morgen te beloven, want de dag van morgen is voor den mensch onzeker; men weet niet of men dien wel beleven zal.

Houdt u dus bereid en tracht zoo te leven, dat de dood u nimmer verrasse.

Thomas à Kempis 23.

Bij P. J. Vosman, te *Uden.*

45. Bidprentje van Anna Maria Antoinette Rohling

4. Joannes Franciscus Hugo van der MEULEN, geboren Uden 1 april 1844, overleden Dongen 17 november 1911, trouwt Uden 21 mei 1870 met Geertruida Coleta VERHAGEN, geboren Uden 6 maart 1845, dochter van Johannes VERHAGEN en Maria van DIJK.
5. Hendrica Elisabeth van der MEULEN, geboren Uden 28 februari 1846.
6. Theodor Francois Felix van der MEULEN, geboren Uden 20 november 1847, overleden Uden 6 februari 1888.
7. Victor Petrus van der MEULEN, geboren Uden 22 februari 1849.
8. Leo Emanuel George van der MEULEN, geboren Uden 17 maart 1850.
9. Elisabeth Maria van der MEULEN, geboren Uden 18 mei 1851, overleden Moergestel 2 augustus 1901.
10. Hendrica Allegonda van der MEULEN, geboren Uden 22 september 1852, overleden Uden 30 december 1852.
11. Henri Alphonso van der MEULEN, geboren Uden 7 februari 1856.
12. NN Levenloze zoon van der MEULEN, geboren Uden 9 juli 1857.

IV.12

Hendrica Allegonda VERHOEVEN,

geboren Uden 1 januari 1837, overleden 14 juni 1856, trouwt Uden 5 januari 1855 met

Clemens Wilhelm ROHLING,

geboren Neuenkirchen (D) 14 10 1825, fabrikant, overleden Uden 18 augustus 1861, zoon van Bernard Engelberg ROHLING en Maria Anna GAUSSELMANN.

Uit dit huwelijk:

1. Anna Maria Antonia ROHLING, geboren Uden 20 december 1855, overleden Tilburg 22 september 1863.
   Zij was in 1862/1863 eigenaar van de molen aan de Aalstweg te Uden.
   Na haar overlijden werd haar oom Andreas Ignatius Verhoeven de eigenaar.

3 De overige Udense molens

"...omdat men daer altyt niet water en hadde, om die orbaren, uit dezer borgh ghetoghen is en is ghemaeckt om metten peerden te orbaren..."

Waterradmolen bij de Hoge Burcht op het Moleneind

We beginnen met deze Udense molen, waarvan wij heel weinig weten; zelfs de plaats waar hij stond is slechts bij benadering bekend. In het boekwerk 'Wijk- en Straatnamen van de gemeente Uden', door A.R.W. van de Donk (1951, Kruisheer) staat over deze molen het volgende:
*"Uit een dorpsrekening van het jaar 1486-1487 blijkt, dat er een oliemolen stond op grond van de Hoge Burcht.
Dit moet ongeveer geweest zijn waar de Aalstgraaf en de waterloop, die stroomt uit de richting Bitswijk, samenkomen.
Het daar gelegen perceel grond heet nu nog Burchthuiske en is waarschijnlijk de plaats waar de oliemolen van de Burcht stond.
Deze molen werd eertijds door water aangedreven maar reeds voor 1486 was er meermalen gebrek aan water zodat de molen verplaatst werd en voortaan zo ingericht, dat hij door paarden in beweging gebracht kon worden. Het werd dus een rosmolen.
De Hoge Burcht was gelegen aan de noordzijde van het Moleneind op de grens van hoge en lage broeklanden."*

Ook P. De Groot schrijft over deze oliemolen in zijn 'Bijdrage tot een geschiedenis van Uden'. Op pagina 42 lezen we dat tot de inkomsten van de genoemde burcht ook behoorde:
"Erfpacht van een olymolen, dezelve Burg toebehorende en die voertijds in deser borch gestaen heeft en bi den wateren geghaen heeft; die welcke olymolen, mids gebreck van water, omdat men daer altyt niet water en hadde, om die orbaren, uit dezer borgh ghetoghen is en is ghemaeckt om metten peerden te orbaren."
De Groot gaat verder: *"Nog voor enkele jaeren (1940) hebben wij ijverig gezocht naar sporen van deze watermolen"*.
Bovengronds is er nergens meer iets van te zien." Het is niet onwaarschijnlijk dat deze molen verplaatst is naar een ander vaartje in de gemeente Uden.

Molen aan het Oliemolenvaartje

Op het grondgebied aan de tegenwoordige Prior van Milstraat (vroeger genoemd Schafstraat of Straat), heeft in het verleden een molen gestaan aan een beekje of loop die later het Oliemolenvaartje genoemd werd. Het is dus in het verleden vermoedelijk een waterradmolen geweest ook al hebben we de naam 'watermolen' niet teruggevonden in geschriften. Hij was gelegen op de plaats waar nu ongeveer het parkeerterrein ligt van restaurant Het Paradijs. Dit Oliemolenvaartje is niet meer als zodanig zichtbaar; het loopt thans ondergronds. Op de kadasterkaart is te zien hoe de situatie in 1832 was. De bewuste molen met andere opstallen vindt u bij het nummer 160.

De ouderdom van de molen is moeilijk te bepalen. Wel weten we dat op 14 december 1707 de molen al bestond. In Regesten op

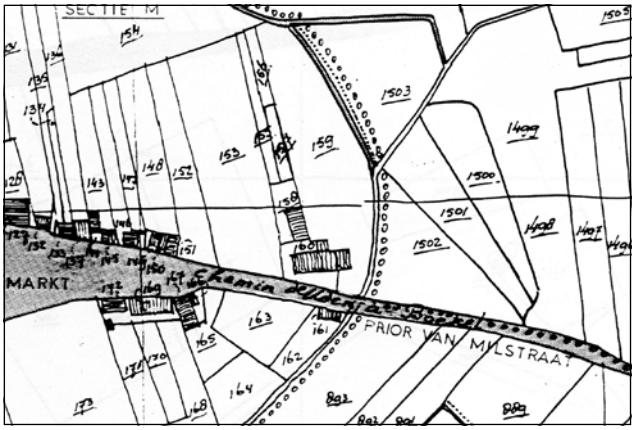

46. Kadasterkaart met situatie van de oliemolen.

het Heikantsgericht, Land van Ravenstein te Uden wordt de molen al genoemd: "de verkoop van een huis, hof, wei- en bouwland gelegen aan de Schafstraat omtrent de oliemolen".

Daarna wordt in het jaar 1815, de molen aan het Oliemolenvaartje genoemd.
In het bewaard gebleven Register der Patentschuldigen, een soort belasting-register, wordt over dat jaar een zekere Adriaan van der Linden genoemd als olieslager met een paard.
In de volgende jaren werd Van der Linden op verschillende manieren omschreven in het betreffende register zoals: rosolie-molenaar met paard en zonder knecht, pelmolenaar met paard, paardenoliemole-naar, pelmolenaar en lijnkoekmolenaar bij afwisseling door paarden bewogen.
Uit deze laatste benaming maken we op dat Van der Linden zijn molen voor verschillende bewerkingen gebruikte.
Hij 'sloeg' olie, maakte lijnkoeken en ontdeed iets van een vlies, het 'pellen'.
Adriaan van der Linden was een echte Udenaar en aldaar gedoopt op 15 juni 1764.
Bij de invoering van het Kadaster, omstreeks 1830, kreeg het grondstuk van Van der Linden het sectienummer M 160.
Het adres was toen Straat nr. 1. In 1832 volgt een verdeling en komt het grondstuk met opstallen op de naam te staan van W. van der Linden, J. van der Linden en A. van der Linden. Een jaar later wordt J. van der Linden als eigenaar genoemd.
Deze J. Is Jacobus van der Linden, gedoopt 1 januari 1775. Dan op 13 maart 1856 is het een zwarte dag voor de familie want op die dag overlijden zowel Jacobus als zijn broer Wilhelmus.
In een verslag over de jaren 1856-1857 wordt Petrus van der Wijst als molenaar genoemd; eerder vermeld als molenaars-knecht. Het schijnen slechte jaren voor de Van der Lindens geweest te zijn want in het gemeenteverslag over 1855 staat dat de aanwezige oliemolen in verval verkeert.
In 1857 gaat het dan wat beter onder Van der Wijst want het woord 'verval' is niet meer genoemd in het gemeente-verslag. Als Van der Wijst maalt is J.F. van der Linden de eigenaar en blijft dat tot 1863 waarna A. van der Linden het eigen-dom overneemt. Van de molen alleen kan men nu blijkbaar niet meer rondkomen want J.F. van der Linden wordt in 1861 naast oliemolenaar ook ondernemer van karrenvrachten met een paard genoemd.

Na 1867 wordt er geen Van der Linden meer als olieslager genoemd. Waarschijn-lijk is de molen vrij snel daarna afgebroken want in de kadastergegevens van 1871 staat de molen niet meer vermeldt; nu staan er alleen nog 'huis en erf'.

Van de oude oliemolen van de familie Van der Linden zijn helaas geen afbeeldin-gen bekend. Alleen de huidige Oliemolen-straat houdt de herinnering aan wat vroeger was levend.

"een zwarte dag voor de familie want op die dag overlijden zowel Jacobus als zijn broer Wilhelmus"

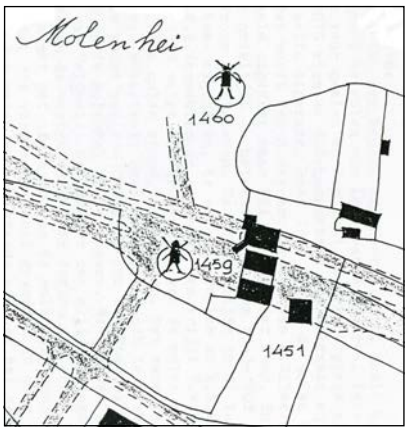

47. De beek is nog steeds aanwezig. Hier kruist hij de Boekelsedijk. De waterradmolen zal dus vermoedelijk in deze omgeving hebben gelegen

48. 'Den Emmaus" omstreeks 1960

49. Gedeelte van een kadasterkaart uit 1832 met daarop de molens van de Molenheide

"in de omgeving van de molen woonde de billensmid"

De waterradmolen aan de beek tussen de Vloet en Kooldert

De naam Velmolen dankt zijn naam aan een waterradmolen die daar in het verleden heeft gelegen aan een beekje dat van Volkel in de richting Kooldert stroomde. Van deze molen weten we noch het bouwjaar, noch de sloopdatum. Op oude kaarten staat deze molen nergens aangegeven. Wel vinden we op oude tiendkaarten uit 1870 de naam 'Meulenreek', wat aangeeft dat de molen in die omgeving gestaan moet hebben.
Ook zegt A.R.W. van de Donk in zijn boek 'Wijk- en Straatnamen', het volgende:
"Uit getuigenis van oude mensen weet men dat er omstreeks het jaar 1850 op de plaats, waar de watermolen stond, nog overblijfselen van die oude molen waren. Men vond in de grond eiken balken, die als fundering dienst hadden gedaan. De kinderen van het gehucht gingen toen nog in de winter baantje glijden op de oude molenkolk. Nu bestaat deze molenkolk niet meer. Hij is veranderd in een stuk weiland. Rond het gehele weiland ligt een duidelijke en opvallende verhoging en ook nu zou men dit weiland gemakkelijk onder water kunnen zetten, als men in de oude molenbeek een stuw aanbracht."

In de omgeving van de molen woonde de billensmid. Hij was gespecialiseerd in het maken van bilhamers, voor het scherpen van de molenstenen. Hij woonde tegenover de smidse en had daar tevens een café genaamd 'den Emmaus'. Hierboven een foto van dit café, genomen vlak voordat het huis omstreeks 1960 gesloopt is.

De standerdmolens en de rosmolen op de Molenheide

Als we de kadasterkaart van 1832 bekijken, zien we dat op de Molenheide twee molens staan getekend. Zij hebben als nummers sectie C 1459 en 1460. Deze nummers hebben te maken met de kadasternummering van de gronden waarop de molens stonden. Bij het nummer 1451 ziet u geen windmolen getekend; het betrof hier een zogenaamde rosmolen. Hier was dus een paard de aandrijvende kracht. De twee eerst genoemde molens waren van het type gesloten standerdmolens. Laten we de molens maar bij hun nummers noemen, dus C 1459, C 1460 en C 1451.
De molen 'C 1460' stond oostelijk van het verbindingsweggetje tussen Loopkantstraat en Volkelseweg. De molens 'C 1459' en 'C 1451' stonden iets ten zuiden van wat nu de rijbaan van de Volkelse weg is. De molens stonden betrekkelijk dicht bij elkaar (ca 100 meter of minder). Over de ouderdom van de molens hebben we niet veel kunnen terugvinden. Op een door een zekere Verhees in 1794 getekende kaart waren de twee molens reeds ingetekend. Het zijn dus de oudste ons bekende windmolens van Uden.
In het 'Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden', door A.J. v.d. Aa, uit 1848,

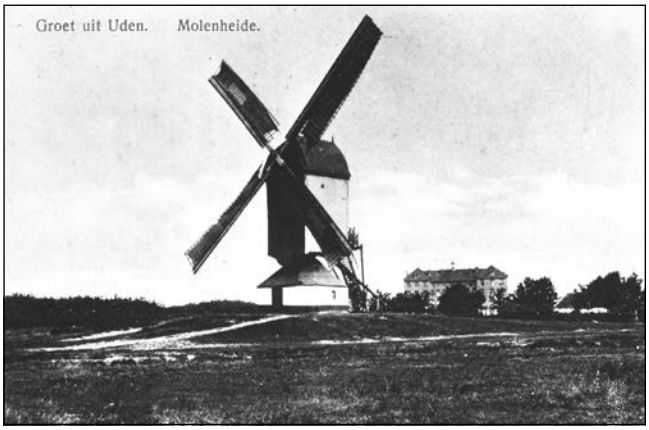

50. De molen ['C1460'] op de Molenheide, met op de achtergrond het retraitehuis van de Missiezusters van de Heilige Geest

51. 'Gezicht op 't dorp' met rechts de molen op de Molenheide

staat vermeld dat Uden drie korenmolens bezat, alsmede een schorsmolen en een rosmolen. De korenmolens zouden dus de twee windmolens van de Molenheide geweest kunnen zijn en de huidige molen aan de Aalstweg, die toen nog op een andere plaats stond. De rosmolen zal de molen aan het Oliemolenvaartje geweest zijn. Blijft dus nog over de schorsmolen. Het zou kunnen zijn dat met de rosmolen van de Molenheide 'C 1451' schors gemalen werd. We mogen echter aannemen dat alle drie de molens in de 17e eeuw aanwezig waren of gebouwd zijn. De toenmalige eigenaar zijn de Domeinen geweest die zijn molens verpachtte. Zij hadden tot 1798 het zogenaamde windrecht.

De eerste pachter van de molens die we kennen is Henricus van Gemonde.
In het archief vonden we het volgende verhaal:
"Den ondergetekende ter instantie van den meulder van Uden H. van Gemonde geexamineert en naargesien hebbende de mo- of onmogelijheit van het transport van sekeren boom gelegen tussen Uden en Bedaf en moetende dienen aan de Udense moolens, verclart ten overstaen van den Heer ErfDrost het transport daar van ter plaatse alswaar de Udense moolens staen mogelijk te wese ja gemakelijk te conne geschieden en zulks te doen wel te willen onderneemen met agt paarden, verclaart al verder de weegen waar door gemelde boom zal moete passere om aen gemelde moolens gebragt te worden in hunne draijen w... b.... genoeg te weete om den wagen met gemelde boom te conne swenken. Actum Ravenstein den 26 april 1776. Hendricus Kocken." (Drost Land van Ravenstein 1533-1795, nummer 825)
Waar genoemde boom voor is gebruikt is ons niet bekend.

In het begin van 1800 is zijn zoon Adrianus van Gemonde de pachter van de molens geweest tot aan zijn dood in 1816.
Het verhaal gaat dat hij een schat zou hebben verborgen in de molenberg.
In de krant van 23-10-1929 lazen we daarover:
"Maandag zijn ze begonnen de molenberg op de Molenhei af te graven. We geloven het stellig en de oude mensen van Veld-molen hebben het ons altijd gezegd dat de molenaar Van Gemonde in de vorige eeuw daar ergens een schat begraven heeft. Mochten ze de schat met het afgraven van de molenberg maar vinden."
Nergens is vermeld dat die vermeende schat gevonden is, maar niet iedereen meldt een vondst, dus weten we nog steeds niet of het verhaal op waarheid berust. Wel is het zeker dat Adrianus van Gemonde iets met deze molens te maken heeft gehad.

Na Adrianus van Gemonde is zijn schoonzoon Henricus van den Broek de pachter van de drie molens geweest. In elk geval komt zijn naam in 1817 voor in het Register der Patentschuldigen van de gemeente Uden. Hij staat dan omschreven als koren- en moutmolenaar.

"mochten ze de schat met het afgraven van de molenberg maar vinden"

Twee jaar later staat er het volgende:
"Henricus van den Broek, bierbrouwer, honderd ankers beslag gemaakt hebbende, boekweitmolenaar, korenmolenaar en moutmolenaar. De molen met de wind gedreven; mouten voor eigen gerief."
Uit deze opsomming van werkzaamheden kunnen we opmaken dat Henricus met één molen werkte. Dat zou de 'C 1459' of de 'C 1460' geweest kunnen zijn. Over de rosmolen 'C 1451' is niet gesproken.

"de molen is met den daarbijliggenden grond aangekocht voor 6000 gulden"

In een akte van 8 augustus 1843 van notaris Verstraaten uit Mil, nr. 206, vinden we een passage waaruit blijkt dat Henricus van den Broek de hiervoor genoemde drie molens op 13 september 1828 koopt van de Domeinen. Een jaar daarvoor staat al vermeld dat Henricus met een zoon en knecht werkte. Hij had het druk, mogen we aannemen, want af en toe verkocht hij ook nog kolen en kalk. In dezelfde akte verkoopt Henricus aan de vier kinderen uit het eerste huwelijk van zijn vrouw Henrica Aldegondis van Gemonde met Andreas Ignatius van der Meulen *"een korenwind-molen, een pel- en schorsmolen en een rosmolen"*. Deze kinderen zijn: Adrianus Arnoldus, Antonetta, Maria Catharina en Theodora. Henricus van den Broek zal *"het vruchtgebruik van de verkochte goederen gedurende zijn leven lang aan zich voorbehouden"*.

Opmerkelijk is dat bij het kadaster toen niet de naam Molenhei of Molenheide gebruikt werd, doch Molenbeke of Molenbeken. Later werd weer de naam Molenheide gebruikt. Het bijzondere is dat we de molenaar Adrianus van Gemonde en Henricus van den Broek ook weer tegenkomen bij de molens aan de Aalst-weg en op 't Heike in Volkel.

Dan komt 1 april 1857. Drie van de vier hiervoor genoemde kinderen van Henrica Aldegondis van Gemonde gaan de molens die zij gezamenlijk bezaten sinds 1843 onderling verdelen. (Notaris Scheefhals nr. 124/1857) Theodora van der Meulen is ondertussen op 18 januari 1847 overleden in Helmond.

Adrianus Arnoldus van der Meulen krijgt toegewezen:
"Een Koornmolen, Rosmolen, Bakhuis, Huis en Erf met Bouw- en Weiland. Een Schors- en Pelmolen, schuur en Heide staande en gelegen te Uden, genaamd de Oude Molens groot tezamen vijf en zeventig roeden twee ellen, kadastraal bekend Sectie C numeros 1449, 1451, 1459, 1460, 1554, 1556, 1557, 1685, 1686 en 1773."

Lang heeft Arnoldus geen plezier gehad van zijn drie molens. De rosmolen 'C 1451' zal in die tijd wel een sluimerend bestaan hebben geleid want we horen er niets meer over. Ook is het mogelijk dat deze molen steeds meer vervallen raakte en er niet meer mee gewerkt kon worden. Omstreeks 1865 is deze molen, of wat er van over was, afgebroken. Al enkele jaren daarvoor, namelijk 1861 is de molen 'C 1459' al verdwenen. In 1845 hadden de vier kinderen Van der Meulen nog een verzoek aan B. en W. van Uden gericht om deze molen te verplaatsen binnen de gemeente. Hoewel er tegen die verplaatsing geen bezwaar bestond is dit toch niet doorgegaan.

Er bleef dus nog maar één molen over en wel de 'C 1460'. In 1856 diende de eigenaar bij de gemeente Uden het verzoek in om deze molen te verplaatsen naar de Bitswijk. De molen werd toen gebruikt voor het malen van run of schors en als pelmolen. Ook die verplaatsing is niet doorgegaan. Molens zijn in het algemeen brandgevoelig en zo kon het gebeuren dat de 'C 1460' in het jaar 1860 in brand vloog en tot de grond toe afbrandde. Gelukkig was Van der Meulen goed verzekerd en kon de molen weer worden opgebouwd. Na het herstel wordt er gesproken van een windkorenmolen. Hoewel Van der Meulen eigenaar blijft, maalt hij niet zelf meer doch verpacht de molen aan Leon van Wijnderen.
Leon houdt het na een paar jaar voor gezien en dan komt Hendrik Coppens als molenaar op de molen.

52. De stellingmolen van Steven van Dieten.

In 1875 zien we W. Schoenmakers als molenaar en in het jaar 1898 wordt hij zelfs eigenaar. Rond 1900 krijgt de molen weer een andere eigenaar en wordt het H. Reyen, weduwe van G. Gilzels. In 1901 wordt J.H.C. Gilzels eigenaar maar blijft dat niet lang. In 1902 komt J. Toelen. Deze overlijdt in hetzelfde jaar op 21 maart 1902 en het eigendom gaat over op zijn vrouw C. Lommers en hun kinderen. De molen blijft in de familie Toelen tot 1923.

In de Udensche Courant van 18 april 1923 lezen we het volgende:
"De windgraanmolen van P. Toelen op de Molenhei is met den daarbijliggenden grond aangekocht voor 6000 gulden door den eigenaar van de daar in de buurt staande stoomgraanmalerij M. Vermeulen van Vorstenbosch. Deze is van plan een nieuw huis bij den windmolen te bouwen en ook de stoommalerij over te plaatsen bij den windmolen."

Eind 1929 volgt de sloping van de molen en wordt ook de molenberg, waarop de molen stond, afgegraven. Het zand is gebruikt om de slechte weg van Maasstraat naar Hoederbosch te verbeteren.

De molens van de Molenheide zijn verdwenen. Slechts van de 'C 1460' zijn enkele foto's bekend [zie pagina 39].

De stellingmolen in de Bitswijk

Het stuk grond, waar later de Bitswijk-molen op zou worden gebouwd, was bouwland en had het kadasternummer Sectie L 1065. De plaatselijke benaming van dit gebied was Bitzikseveld, later werd dit Vijfhuizen, 5 Huizen en Vijfhuis. Steven van Dieten, die reeds als molenaar gewerkt had op een molen aan de Molen-heide, had in 1856 kennelijk het plan om op het bovengenoemde grondstuk een molen te laten bouwen en heeft daartoe bij Burgemeester en Wethouders van Uden toestemming gevraagd. Van het door Burgemeester en Wethouders ingesteld onderzoek, naar eventuele bezwaren die er zouden bestaan tegen de oprichting van een molen bij omwonenden, is een Proces-verbaal bewaard gebleven. Geen der omwonenden had bezwaar zodat met de bouw een aanvang gemaakt kon worden. Hoe lang de bouw van de stenen molen geduurd heeft en wie de bouwer is geweest weten we niet. De molen kreeg de naam 'De Harmonie'.

In 1858 is de bouw van de molen in elk geval voltooid, want bij de kadastergege-vens over dat jaar wordt als bebouwing aangegeven een windmolen en oliemolen. Het Sectienummer is dan ook gewijzigd in L 1418. Van Dieten wilde dus niet afhankelijk zijn van de aanvoer van graan, maar ook de mogelijkheid hebben om olie te slaan.

Over het boekjaar 1858/1859 in het Register der Patentschuldigen van de gemeente Uden komt Steven van Dieten voor het eerst voor. Hij staat dan vermeld als: *"Oliemolenaar, rogmolen, boekweit en mout malende bij afwisseling"*, en moet als oliemolenaar ƒ 300,- en voor het overige ƒ 100,- betalen.
Steven van Dieten was op 23 mei 1787 in Geldrop geboren en is overleden op 13 oktober 1861, zoon van Arnoldus van Dieten en Anna Gertruda van Huisseling. Hij trouwde voor de eerste maal met Antonia Bouwmans en kreeg met haar twee kinderen: Jan en Ardina. Na het overlijden van zijn eerste vrouw trouwde hij met Petronella van Schijndel. Uit het tweede huwelijk zijn 5 kinderen geboren: Antonia, Anna, Gertruda, Wilhelmus en Hendrica. Na de dood van zijn vader Steven op 13 oktober 1865, nemen de kinderen Jan, Henricus (Hein) en Gertruda het bedrijf over.

Zij leven in de eeuw van de stoom en menen daar ook gebruik van te kunnen maken. Molens moeten kunnen malen, maar als er geen wind is kan dat niet. Stoom is een niet van weer of wind afhankelijke 'beweegkracht'. Er kwam een stoommachine, maar wanneer dat geweest is, kon niet achterhaald worden.
Ook in de jaarverslagen van de gemeente Uden, onder de rubriek *"bedrijven, fabrieken en plaatsgehad hebbende branden"* staat daarvan niets vermeld. Merkwaardigerwijs staat ook niet vermeld dat er een concessie is verleend voor het in gebruik nemen van een stoommachine. Pas in 1890 wordt er in genoemde gemeenteverslagen melding gemaakt van een *"graanmolen en olieslagerij van Johannes Nicolaas van der Putten; beweegkracht stoom"*.
Johannes Nicolaas van der Putten was in Dennenburg geboren op 22 februari 1840 en op 1 november 1883 naar Uden gekomen om de molen van de drie hiervoor genoemde personen over te nemen.
De molen bleef in de familie want Johannes Nicolas van der Putten was getrouwd met Hendrica van Dieten, de jongste dochter van Steven van Dieten.

Was de eerste stoommachine in dit bedrijf een krachtbron van 12 paardenkrachten (12 PK), op 27 oktober 1902 werd er concessie verleend aan Johannes Nicolaas van der Putten en Co., tot plaatsing van een tweede stoomketel. Of die ketel er direct geplaatst is weten we niet, want in de gemeenteverslagen is dan nog steeds sprake van de aanwezigheid van een stoommachine van 12 PK. Op 20 september 1910 is er weer concessie verleend tot uitbreiding van de olieslagerij en graanmalerij met een stoommachine van 60 PK. Voor het jaar 1911 komt er een opgave in de gemeenteverslagen voor waarin melding wordt gemaakt van een totale beweegkracht van 100 PK. De windkracht bleef echter nog steeds van belang en aangenomen kan worden dat de stoomkracht alleen bij windstilte benut werd.
Johannes Nicolaas van der Putten dreef

53. Bidprentje van Hein van Dieten

54. Bidprentje van Jan Nicolaas van der Putten

55. De molen met fabriek in de Bitswijk

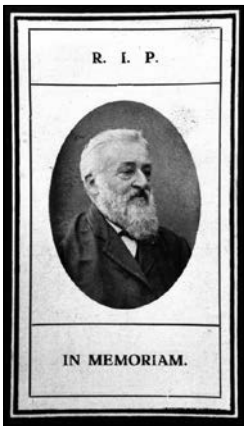

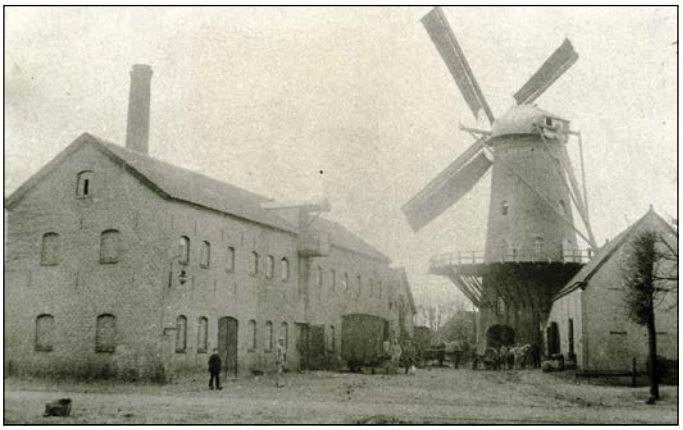

zijn zaak niet alleen en had een aantal personeelsleden in dienst. Hijzelf stond nog steeds te boek als windkorenmolenaar, oliemolenaar afwisselend moutmolenaar, boekweitmolenaar, winkelier debiet (afzet) en binnenlands koopman. Hij had zes kinderen, waarvan er drie het molenaarsvak kozen en twee priester werden.
Zoon Piet van der Putten vertrok in 1907 naar Woensel en begon daar zelfstandig. Stephan en Jan van der Putten bleven in Uden en namen de zaak over na het overlijden van hun vader in 1908.
Onder hun leiding werd er een fabriek voor de olieslagerij bijgebouwd en werd de windkracht vervangen door stoomkracht. Om het eindproduct beter te kunnen afvoeren werd er zelfs een aftakking van de trambaan naar het complex aangelegd. De tram kon dus 'voor de deur' komen.

Bij vernieuwingen horen ook altijd veranderingen. Zo ook met de oude stenen molen die inmiddels buiten bedrijf was gesteld. In 1922 werd hij van galerij en wieken ontdaan. De oude romp is nog enkele jaren als opslagruimte gebruikt alvorens hij gesloopt is. Het vrijkomende puin zou gebruikt zijn voor de verharding van wegen. Een triest einde van deze eens zo mooie molen.

De oliefabriek ging in andere handen over en werd eigendom van de Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond. Ook deze fabriek kon het niet bolwerken tegen de concurrentie en zo werd de Udense vestiging in 1930 voorgoed gesloten.
De voormalige oliefabriek werd omgebouwd tot pakhuis van de NCB. Nog later werd het winkel en opslagruimte van en voor de Boerenbond. Begin van de tachtiger jaren werd het gebouw ingericht als wooncomplex en als zodanig is het nog in gebruik. Ook de molenaarswoning staat er nog en daar mogen we blij om zijn.
Geen molen meer, geen trambaan meer en zelfs de benaming Molenweg is verdwenen. Wat ons rest is een simpel naambord 'Mulderspad' wat de oude tijden doet herinneren [zie pagina 34].

56. Glas-in-loodraam ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van de Fa. Van der Putten in 1983

57. Priesterfeest Frans van der Putten in 1900, waarbij veel Udense molenaars aanwezig waren

58. Reclame voor de sla- en boterolie van de Fa. Van der Putten

De Bergmolen op de Hoenderbosch

De volgende molen is er een waarvan velen van u het bestaan nog hebben meegemaakt en waarvan nu nog een romp over is: de molen van Hoenderbosch of misschien beter bekend als de molen van Toon van Heeswijk.

"ƒ 300,- voor het malen van koren, boekweit en mout"

De plaats waar de molen staat was tot omstreeks 1864 bouwland en behoorde toe aan A.B. Verkuylen, bouwman op Hoenderbosch. Verkuylen verkocht zijn grond aan J.D. de Weerdt, molenaar te Dinther, die ook in Uden een molen wilde laten bouwen en daarmee malen.
Zoals wij nu de Hinderwet kennen, die het de bevolking van een buurt of wijk mogelijk maakt om een of andere reden bezwaar te maken tegen de bouw van een bouwwerk of de inrichting daarvan, zo kende men in die tijd, we spreken dan van rond 1864, ook zoiets. Wilde iemand bijvoorbeeld een molen laten bouwen dan hadden Burgemeester en Wethouders de taak om uit te vinden of er bij de omwonenden bezwaar bestond tegen de bouw daarvan.

In dit geval is van hun bevindingen een proces-verbaal bewaard gebleven met de volgende inhoud:
"Op heden den dertienden der maand Juny des jaars een duizend acht honderd vier en zestig hebben wij Adrianus Matheus van Rooy, burgemeester en Hendricus van den Boogaard en Johannes Hendricus van Boxtel wethouders der Gemeente Uden, na de Ingezetenen bij openbare afkondiging in dato twee en twintig Mei dezer jaars te hebben kennis gegeven, dat hij zich, der verkiezende binnen veertien dagen schriftelijk bij het Gemeente Bestuur in reclame konden voorzien tegen de aanvraag van Johannes de Weert Molenaar in de Gemeente Dinther woonachtig, om in deze Gemeente, ter plaatse genaamd 'Voorste Hoenderbosch', op het perceel bouwland, bij het kadaster bekend in Sectie H nr. 411, op minstens vijftig ellen afstand van openbare wegen, opterigten een windkoren-mout pel- en oliemolen, ons begeven bij de bewoners en eigenaars der huizen of panden, in de onmiddellijke nabijheid van het aangehaalde perceel land gelegen Speciaal om van dezelfve te vernemen of er al dan niet bezwaren en zoo ja, welke aanwezig zijn tegen de oprigting van vooromschreven molen, zonder dat eenig Ingezetene of belanghebbend Eigenaar het minste bezwaar heeft ingebragt, evenmin als er bij dit Bestuur termen bestaan om tegen het vooraangehaalde verzoek, hetzij om reden van gevaar, hetzij uit aanmerking der zekerheid en veiligheid van publieke wegen, hetzij uit het oogpunt eener goede plaatselijke Policie of uit eenig andere hoofde op te komen. En is van hetgeen voorgeschreven het tegenwoordig Proces-verbaal opgemaakt te Uden op dag maand en jaar als boven." w.g. Burgemeester en Wethouders voornoemd.

Er waren dus geen bezwaren tegen de bouw van een molen en met die bouw kon dus een aanvang worden gemaakt.
Wie de bouwer is geweest weten we niet, maar daar er in Uden één molenbouwer woonachtig was, ligt het voor de hand deze als de bouwer te beschouwen.
Die bewuste molenbouwer was genaamd Michiel Gabriël Schoonwater. Hij woonde toen op het adres Straat 66 en werkte in 1863 met zijn zoon en 3 werklieden.
In 1864 werkte hij alleen met één werkman. Er waren voor hem dus ook drukke en minder drukke tijden.
Als bouwjaar van de molen kunnen we aannemen dat dit in 1864 geweest is.
J.D. de Weerdt, in sommige stukken de Werdt of de Weert genoemd, begon als eigenaar/molenaar te malen.
Zijn molen was een zogenaamde bergmolen en werd door de wind gedreven. Een echte windmolen dus.

In het Register der Patentschuldigen der Gemeente Uden, een soort belasting, komen we de naam van Johannes de Weert tegen voor het belastingjaar 1864/1865. Hij moet dan de somma van ƒ 300,- betalen voor het malen van koren, boekweit en mout. De zaken blijken goed te gaan want in de volgende jaren moet onze molenaar ƒ 400,- betalen.

59. De bergmolen op Hoenderbosch nog in volle glorie

60. Het gezin Victor van Heeswijk-van Mullekom

Rond 1872 houdt de Weerdt het in Uden voor gezien en verkoopt zijn molen aan zijn zwager Johannes van Heeswijk. Omdat er in het Register der Patentschuldigen enkele jaren ontbreken, vinden we de naam van Van Heeswijk pas weer terug in de jaren 1875/1876. Van Heeswijk staat dan te boek als: *'korenmolenaar, boekweitmolenaar en mout- en pelmolenaar bij afwisseling'.*

Van Heeswijk betaalde voor 1875/1876 voor het korenmalen ƒ 300,- en voor de mout- en pelmolen ƒ 50,-. Daarna gaat het kennelijk wat slechter met het maalbedrijf want in het jaar 1877/1878 moet resp. ƒ 140,- en ƒ 50,- betaald worden. Later gingen de zaken nog slechter en betaalde van Heeswijk in totaal slechts ƒ 140,- en nog later ƒ 120,-. Hij staat dan niet alleen als molenaar te boek doch ook als binnenlands koopman.

In 1896 nam Victor van Heeswijk c.s. de molen over. Mede-eigenaar is dan Gerarda F.M. van Mullekom, zijn vrouw.
In hetzelfde jaar wordt ook een stoommachine van 8 PK aangeschaft en wordt de molen een stoomgraanmolen genoemd. Aannemelijk is dat alleen bij windstilte of zwakke wind van de stoommachine gebruik werd gemaakt. Per 16 augustus 1909 wordt aan V. van Heeswijk vergunning verleend tot uitbreiding van zijn graanmalerij door plaatsing van een stoommachine. Waarschijnlijk gaat het dan om de vervanging van de inmiddels 15 jaar oude machine. Ook nu is het aantal P.K.'s van de machine 8. Andere molenaars hebben dan al vaak machines van 12 of meer PK. De windkracht bleef echter nog steeds onmisbaar.

In 1919 kocht Victor van Heeswijk ook nog de molen aan de Sluisstraat in Veghel. Korte tijd later werd een zoon van Victor de eigenaar hiervan. Deze molen werd in 1924 gesloopt.

In het jaarverslag van de gemeente Uden over het jaar 1927 staat vermeld dat concessie verleend is aan Victor van Heeswijk voor het oprichten van een motormaalderij. De beweegkracht was benzine. Elektriciteit kon toen ter plaatse nog niet worden gebruikt omdat nog niet alle buurtschappen van Uden op het elektriciteitsnet waren aangesloten.

Victor van Heeswijk werd opgevolgd door zijn zoon Antonius Josephus Franciscus, die op 1 augustus 1913 geboren was.
Dit is de voor velen van u bekende Toon van Heeswijk. De naam van het bedrijf wordt dan omgezet in Fa. Graanhandel A.J.F. van Heeswijk. De vennoten zijn resp. A.J.F. van Heeswijk, J.M.J. van Heeswijk en H.J.M. van Heeswijk.

61. De tegenwoordige toestand van de molen op Hoenderbosch

Hoewel door oorlogshandelingen veel is vernield en beschadigd, kwam deze molen goed door die donkere dagen heen.
Het had nog even verkeerd kunnen aflopen omdat Toon, ten tijde van het bestaan van de bekende Corridor, zo blij was dat hij de rood-wit-blauwe vlag uitstak vanaf de molen. Hij wist toen nog niet dat er nog Duitsers aanwezig waren op de plaats waar nu het sportpark is. Bij die ontdekking heeft Toon de vlag maar snel weer binnengehaald.

Na de oorlog werd het malen d.m.v. windkracht steeds minder en in 1948 draaiden de wieken voor het laatst.
De molen blijft dan nog wel in zijn oude glorie staan, echter in 1953 werden de ijzeren wieken tijdens een storm tegen de molen geslagen, waarna Toon ze heeft verwijderd. Er werd nog wel een offerte gemaakt door H.J. van Aspert, om de molen te restaureren, gericht aan het gemeentebestuur, maar die herstelwerkzaamheden zijn kennelijk niet doorgegaan.

De romp werd daarna gebruikt als silo voor graan. De berg rond de molen werd afgegraven en tegen de molen werden loodsen gebouwd en daarin werd een moderne maalderij en mengerij ondergebracht. In januari 1958 opende Toon van Heeswijk zijn nieuwe maalderij en mengerij. De machines hadden nu het oude ambacht volledig vervangen.

Na het overlijden van Toon van Heeswijk op 15 november 1984, werd er niet meer gemalen en kreeg de stenen kolos een nieuwe eigenaar, maar dat was geen molenaar.

Het is te hopen dat in de toekomst de oude molen nog eens gerestaureerd wordt, zodat het prachtige silhouet weer in het Udense landschap zal terugkeren.
Zie foto 59.

De bergmolen op de Hoeve

Aan de Hoevenseweg heeft ook een bergmolen gestaan met de mooie naam 'De Zwaluw'. Het was een achtkantige bovenkruier en deze werd door de wind aangedreven. In het jaarverslag der gemeente Uden over het jaar 1902 lazen wij dat op 1 september 1902 aan Gerardus Jacobs concessie is verleend tot de oprichting van een wind-graanmolen op perceel Sectie B 582. De grond waar de molen moest komen was bouwland en eigendom van P.J. van Diepenbeek.
De plaatselijke benaming van het gebied waar dat bouwland lag was Reultje en later werd het Hultje genoemd.

In het boek 'De Hoeven en het Vluchtoord', geschreven door H.M. v.d. Elsen, lezen we over de bouw van deze molen door Gerardus (Grad) Jacobs, het volgende:
"Door koop en verkoop handelde hij in molens. Zo koopt hij in 1904 een achtkantige molen welke in Heeze bij Eindhoven staat. Grad sloopt de molen en zal deze in Uden weer opbouwen. Alles verloopt vlot tot Veghel, want alle onderdelen werden per vrachtschip naar Uden vervoerd. Dan komen de moeilijkheden, want Grad kan niet aan zijn geldelijke verplichtingen voldoen. Alle onderdelen moeten op de kade van Veghel worden opgeslagen. Harry (Henricus Joseph) Verbeek helpt Grad uit de geldzorgen en koopt de molen. Grad krijgt van Harry de opdracht de achtkantige bergmolen weer op te bouwen in het buurtschap Hoeven".

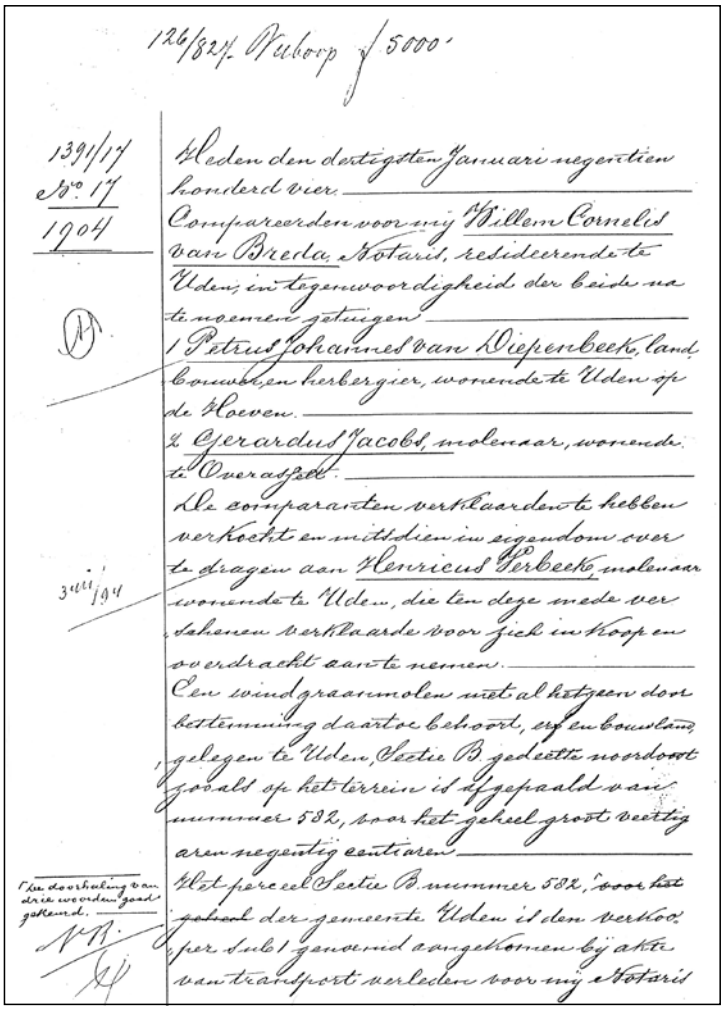
126/827. Verkoop f 5000.

1391/17
No. 17
1904

Heden den dertigsten Januari negentien honderd vier.
Compareerden voor mij Willem Cornelis van Breda, Notaris, resideerende te Uden, in tegenwoordigheid der beide na te noemen getuigen
1 Petrus Johannes van Diepenbeek, land bouwer en herbergier, wonende te Uden op de Hoeven.
2 Gerardus Jacobs, molenaar, wonende te Overasselt.
De comparanten verklaarden te hebben verkocht en mitsdien in eigendom over te dragen aan Henricus Verbeek, molenaar wonende te Uden, die ten deze mede verschenen verklaarde voor zich in koop en overdracht aan te nemen.
Een windgraanmolen met al hetgeen door bestemming daartoe behoort, erf en bouwland, gelegen te Uden, Sectie B. gedeelte noordoost zooals op het terrein is afgepaald van nummer 582, voor het geheel groot veertig aren negentig centiaren.
Het perceel Sectie B. nummer 582, ~~voor het geheel~~ der gemeente Uden is den verkooper sub 1 genoemd aangekomen bij akte van transport verleden voor mij Notaris

3 uur/94

De doorhaling van drie woorden goed gekeurd.
N.R.

VERBEEK
MOLENAAR - HOEVE
levert U alle soorten granen en meel, zaad- en pootgoed.
Uit voorraad leverbaar
Gesarol D.D.T., het radicale middel tegen vliegen en alle soorten insecten.

62. Koopakte van een windgraanmolen door H. Verbeek

63. Reclame Verbeek

64. De familie Verbeek-Verhoeven voor het huis met op de achtergrond de molen

16 MAART 1956

STERKE MOLENAAR VOCHT VOOR ZIJN LEVEN!

Molenaar Th. Verbeek, van Hoeve, werd donderdagmiddag door een draaiende as bij zijn kleren gegrepen. Er was niemand in de buurt, terwijl hij zelf niet meer bij de motor kon, om deze af te zetten. Restte hem niets anders, dan zo groot mogelijke tegenstand te bieden, om niet zelf om de draaiende as geslagen te worden. Dank zij zijn bekende reuzenkracht vocht hij met succes voor zijn leven, echter ten koste van al zijn kleren, 'n ontwrichte schouder en vele blessures.

Met veel pijn werd hij overgebracht naar het Ziekenhuis te Veghel, van waaruit men ons heden — vrijdag — berichtte, dat zijn toestand naar omstandigheden redelijk goed was.

65. De molen op de Hoeve getekend door Luciën Bressers sr.

66. Krantenbericht uit 1956

De molen is in januari 1904 gekocht door Henricus Verbeek volgens een koopakte voor notaris W.C. van Breda, en daar opgebouwd.

In 1905 worden als eigenaar genoemd H.J. Verbeek en P.M. Verhoeven. Deze eigenaars blijven als zodanig genoemd in de kadastergegevens maar eigenlijk zijn het gewoon de heer en mevrouw Verbeek. Henricus Joseph Verbeek is geboren 18-05-1876 en overleden 14-12-1921. Hij was een zoon van Theodorus Verbeek en Christina Dupuis.

In of rond 1911 werd de molen verbouwd en wel zodanig dat er ook hout mee gezaagd kon worden. Na het overlijden van H.J. Verbeek in 1921 nam zijn vrouw de leiding van het bedrijf over.
Zoals bij vele molens het geval is geweest sloeg ook bij deze molen het noodlot toe in de vorm van brand. In de krant van 19 oktober 1929 lazen wij:
"Op donderdag 17 october 1929 is de houten windkorenmolen van Mej. Wed. Verberk (dit moest zijn Verbeek, red) *op de Hoeve tot de grond toe afgebrand. De oorzaak is waarschijnlijk het heetlopen van een as".*
Zeven brandweerlieden en hun commandant hebben nog getracht het vuur te blussen maar het mocht niet baten.
De spuitgasten hebben er nog wel iets aan overgehouden. In een rapport van de Oppercommandant van de brandweer vraagt deze aan Burgemeester en Wethouders van Uden om aan de brandblussers een vergoeding toe te kennen van ƒ 0,75 per persoon. Alleen voor degene die de brandspuit moest aanvoeren werd een hoger bedrag van ƒ 4,- aangevraagd.

In de krant van 6 november 1929 wordt weer over de molen geschreven, wij citeren:
"De afgebrande korenmolen van de Hoeve zal uit zijn asch verrijzen. Maar het wordt een stoomgemaal. Maandag j.l. is men begonnen te metselen. Windmolens bestaan niet meer. De gemakkelijke en betrekkelijk goedkope stroom- of ruwe oliemachine verdringt de windmolens en voor het landschap te sieren wordt door de mulder niet gebouwd.
En toch zien we de windmolens ongaarne verdwijnen".

Inderdaad is er daarna nog gemalen en gezaagd, maar niet meer met windkracht. In 1950 volgde sloping van de houtzaagmolen. De mooie windmolen, had precies 25 jaar dienst gedaan in Uden.
Het molenaarsvak kostte molenaar Verbeek bijna het leven. In 'Het Uden-archief van Bressers' vonden we bovenstaand bericht uit 1956.

"de afgebrande korenmolen zal uit zijn asch verrijzen"

4 De Volkelse molens

Standerdmolen op ‘t Heike

Er is een tijd geweest dat er in Volkel vier molens in bedrijf waren, allemaal windmolens. Vóór 1797 had Volkel nog geen eigen molen.
De eerste molen die gebouwd werd was een standerdmolen, waar tarwe, rogge, boekweit enz. gemalen werd (producten die hier geteeld werden).
De molen stond op ‘t Heike, achter het huidige kerkhof op een verhoogde zandheuvel, ongeveer hoek Forelstraat-Maaijmanseweg. Bekend is dat in een steunbalk van die molen drie jaartallen waren uitgesneden en wel 1468, 1641 en 1752. Het zou dus een zeer oude molen geweest zijn. Het vermoeden bestaat dat de molen van elders gekomen is, en daar in 1752 gebouwd is. Van de tijd tussen 1752 en 1818 is niet veel bekend wat deze molen betreft, maar in dat jaar 1818 wordt een zekere A. van Prooy als molenaar genoemd. In 1819 was dat N. van Duynhoven, in 1821 C. Cleophas en in 1822 J. van Dieten.

Bij de invoering van het kadaster, rond 1830 , wordt ook de plaats waar de molen stond nader aangeduid, namelijk het Volkelse Veld. Het sectienummer was F 582, vermoedelijk een stukje heidegrond. Als moleneigenaar wordt A. van Gemonde genoemd. Dit zal de weduwe A. van Gemonde zijn, want Adrianus Henricus van Gemonde is al in 1816 overleden.

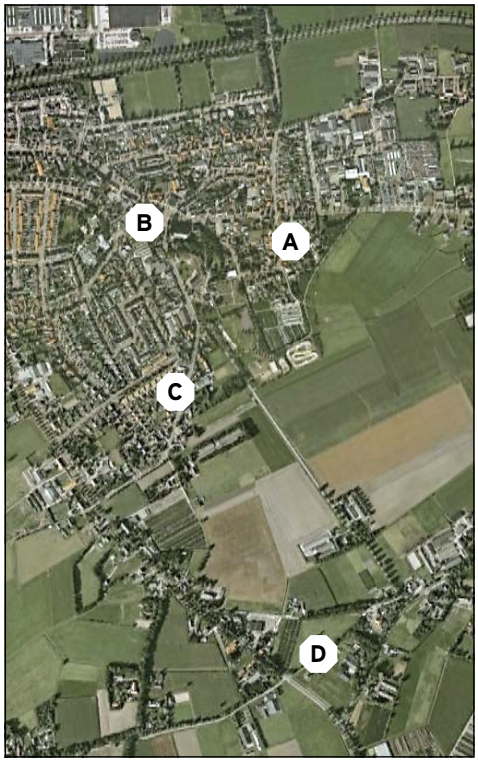

67. Volkel met de plaats van de vier molens

A. Standerdmolen op ‘t Heike, ongeveer hoek Forelstraat-Maaymansweg
B. Ronde stellingmolen aan de Rudigerstraat (het tegenwoordige Schakelplein) tegenover de kerk
C. Achtkantige stellingmolen aan de Kloosterstraat
D. Standerdmolen aan de Brabantstraat

"Maria Catharina vraagt toestemming om te trouwen maar de toestemming wordt geweigerd"

Ongeveer 3 jaar later, in 1833 wordt de molen verkocht aan H. van den Broek, voor één achtste gedeelte. Zijn echtgenote, Henrica Aldegondis van Gemonde, bezat al zeven achtste van de molen.
De molenaar zou toen van Dieten geweest zijn. Op 8 augustus 1843 verkoopt Henricus van den Broek de molen aan vier kinderen uit het eerste huwelijk van zijn vrouw met Andreas Ignatius van der Meulen namelijk Adrianus Arnoldus, Antonetta, Maria Catharina en Theodora.
Pas op 1 april 1857 gaan de kinderen over tot de verdeling van de molens. Het zijn nu nog drie kinderen, want zus Theodora was ondertussen op 18 januari 1847 in Helmond overleden. Ze verdelen dan de volgende molens:
Molen op 't Heike: Eerste Lot aan Mejuffrouw Maria Catharina van der Meulen, echtgenote van den Heer Willem van Dieten.
De standerdmolen aan de huidige Aalstweg: Tweede Lot aan Mejuffrouw Antonia van der Meulen, echtgenote van den Heer Johannes Adrianus Verhoeven.
De twee standerdmolens en de rosmolen op de Molenheide: Derde Lot aan den Heer Adrianus Arnoldus van der Meulen.

De nieuwe eigenaars van de molen op 't Heike werden dus Willem van Dieten en Maria Catharina van der Meulen.
Ze kregen twee kinderen: Andreas Ignatius van Dieten, geboren 19 mei 1837 (hij werd later molenaar in Zeeland) en Johannes Franciscus van Dieten, geboren 28 februari 1839. Deze Frans trouwt 18 oktober 1862 in Boekel met Maria Lamers (geboren 13 maart 1831). Frans van Dieten werd toen samen met zijn vrouw de nieuwe eigenaar van de standerdmolen die in de volksmond de naam 'de molen op 't Heike' kreeg.
Frans en Maria Lamers kregen acht kinderen maar hiervan is niemand getrouwd, zodat er geen nageslacht is van deze Volkelse familie Van Dieten.
Het is mogelijk dat de molen niet doorlopend in bedrijf is geweest want in het Register der Patentschuldigen van de gemeente Uden staan jaren vermeld waarin hij niet genoemd is. Als er gemalen werd was dat koren en boekweit. De laatst bekende opgave dat er gemalen is, is van 1886/1887. Frans van Dieten was toen molenaar maar ook broodbakker, winkelier, spekslager en binnenlands koopman.
Ook uit andere bronnen blijkt dat er na 1889 geen geregeld gebruik van de molen gemaakt is. Na Frans werd Antoon van Dieten de nieuwe eigenaar. Hij overleed op 25 september 1926. Na enkele jaren werd de molen stilgezet en in 1936 verkocht en afgebroken.

In Regesten op het Notariaat van Uden, Notaris Henricus Scheij, deel VI, 1832 t/m 1837 blz. 40 lazen we het volgende:
3581. 07-11-1835: Verzoek.
„Maria Catharina Vermeulen (moet Van der Meulen zijn, red.)*, 34 jaar, wonende te Zeeland welke wil trouwen met Willem van Dieten, korenmolenaar te Zeeland, zoon van wijlen Arnoldus van Dieten en Geertruida van Huisseling te Heeswijk, vraagt toestemming aan haar moeder Henrica Allegonda van Gemonden, weduwe van Andreas Ignatius Vermeulen, thans getrouwd met Henricus van den Broek, rentenier te Uden. Toestemming wordt geweigerd".*
Merkwaardig is dat het huwelijk op 8 december van dat jaar toch doorgaat.

Stellingmolen aan de Rudigerstraat (huidige Schakelplein)

Frans van Dieten, zoon van de hiervoor bij de molen op 't Heike genoemde Willem van Dieten, kocht in 1893 van de gemeente Uden het oude schoolhuis met erf.
Het pand werd afgebroken en Frans bouwde hier een opslagplaats voor granen.
In het begin van de jaren 1900 besloot hij om een nieuwe grote stenen stellingmolen te bouwen, dicht bij de opslagplaats.
De muren waren een meter dik en de molen had vier verdiepingen. De kap van de molen werd in de buurt van Dordrecht gekocht en was afkomstig van een houtzaagmolen. Toen de molen gebouwd was, heeft hij anderhalf jaar leeg gestaan om te drogen en in 1905 werd hij in gebruik genomen voor het malen van alle soorten

68. Deze foto van de Volkelse molen aan de Rudigerstraat, (het huidige Schakelplein) met op de achtergrond de oude kerk van Volkel, is genomen in 1917

69. Nogmaals de molen op een foto van recentere datum

granen. Opmerkelijk is dat men vanaf het begin ook reeds een stoommachine als hulpkrachtbron heeft gebruikt.
Vader Frans werkte er met zonen en een paar knechts. Omdat Frans van Dieten en zijn zonen het vak van olieslaan niet kenden, huurden zij er nog een knecht bij die dit vak wel meester was. Hij heette Piet van Venrooy, maar werd in Volkel altijd 'Pietje Ollie' genoemd. In het achterste gedeelte van de grote stellingmolen op de begane grond was alle apparatuur van deze olieslagerij gevestigd om uit koolzaden e.d. olie te halen. Van het overschot werden veekoeken gemaakt. In de naaste omgeving, maar ook in de buurtschappen van Volkel kon men het harde geluid van de acht zware stampers horen als het apparaat in werking was.
Naast vader Frans van Dieten was hier zoon Janus de molenaar. Janus ging heel vaak 's maandags naar de graanbeurs in Rotterdam voor de inkoop van granen en aanverwante artikelen. Zoon Gerard was de boekhouder van het bedrijf.

Behalve de molen had Frans van Dieten ook een winkel in het naastgelegen winkelwoonhuis. Hier verkocht men behalve levensmiddelen ook textiel, japonnen, werkbroeken, kielen en breigaren voor kousen en sokken.

Maria van Dieten-Lamers, de vrouw van Frans van Dieten overleed te Volkel op 13 juni 1907 en Frans zelf op 4 juli 1919. Tijdens de beschieting van Volkel in de tweede wereldoorlog in september 1944 werd de molen flink beschadigd. De hele galerij was kapot en de molen zelf had een paar voltreffers gehad. Dit is later geheel hersteld.
De familie begon oud te worden en in 1947 werd de molen verkocht aan Hein Aldenhuijsen die het bedrijf voortzette.

Op 31 mei 1949 werd deze prachtige molen door brand verwoest en bleef er slechts een stenen romp over. Deze romp werd in 1955 gesloopt. Hein Aldenhuijsen zette het bedrijf voort in de overgebleven graanopslagplaats. In 1956 verkocht hij het bedrijf aan Piet Vermeulen.

In 1964 kocht de gemeente Uden alle bedrijfsgebouwen van Vermeulen en het woonhuis met de tuin van Jan van Dieten, die als enige van de familie was overgebleven. In verband met de veranderingen binnen de kom van Volkel lag het in de bedoeling dat, op de plaats waar de molen gestaan had, een plein zou komen (het tegenwoordig Schakelplein).
De eens zo trotse en statige molen die een sieraad was voor Volkel, is daarmee helaas voorgoed verdwenen.

"hij werd in Volkel 'Pietje Ollie' genoemd"

70. De Volkelse molen aan de Kloosterstraat

Achtkante stellingmolen in de Kloosterstraat

De derde Volkelse molen, de achtkante stellingmolen aan de Kloosterstraat, werd gebouwd door Hubertus Coppens.
Hij was geboren in Boekel op 5 mei 1865 en was een zoon van Nicolaas Coppens en Josina Hendriks. Hubertus was getrouwd met Johanna Welten, geboren te Erp op 24 mei 1877. Vanaf het midden van de zeventiende eeuw hebben er in Brabant meer dan 30 Coppens-molens gestaan.
Hubertus (Bertje) leerde het vak van zijn vader en toen deze in 1895 overleed, nam Bertje de molen in Boekel over.
In 1904 verkocht hij deze molen aan zijn broer Willem en verhuisde naar Geffen. Hij had toen al drie kinderen, de vierde werd in Geffen geboren en later zouden er in Volkel nog twaalf (waaronder een tweeling) bijkomen, waarvan er één op vijfjarige leeftijd overleed. Het echtpaar had dus 16 kinderen.
Bertje Coppens kocht in 1904 een bestaande molen in Borne en verplaatste deze naar Volkel op een perceel grond dat hij gekocht had van Dorus de Groot. Het was een houten, achtkantige bovenkruier met stelling. De molen werd opgebouwd door molenmaker Neggers uit Uden.
Oorspronkelijk was de molen bedekt met riet, maar in Volkel werd hij bedekt met asfalt. Deze molen maalde niet alleen koren, maar was ook een houtzaagmolen, zodat de boeren van Volkel hier hun bomen tot balken en planken konden laten zagen. Hierdoor kreeg hij spoedig klanten. Naast de molen bouwde hij een groot woonhuis waarin ook een herberg gevestigd was. Molen en woonhuis werden gebouwd in de straat die toen nog geen naam had, maar nu Kloosterstraat heet.
Zeker is dat Bertje Coppens een zeer arbeidzaam leven moet gehad hebben om voor zijn talrijk gezin de kost te verdienen.
In 1924 verkocht Bertje Coppens de molen aan zijn zwager Antoon van den Hoogen en vertrok met zijn gezin naar Boekel.
Hij overleed daar op 6 oktober 1933.
Slechts één zoon werd molenaar, niet in Nederland, maar in Canada.

Antoon van den Hoogen was van beroep kuiper en herbergier en woonde vlak bij de kerk van Volkel. Hij was geboren in Amsterdam op 10 mei 1876 en getrouwd met Lamberta Welten, geboren te Gemert op 20 augustus 1885. Ze hadden zeven kinderen. In het begin heeft de Coppens-familie hem geholpen bij zijn molenaarswerk. Later leerden ook drie van zijn zonen het vak van molenaar en houtzager.

Tijdens de laatste dagen van de tweede wereldoorlog op 22 en 23 september 1944 is er zwaar gevochten tussen Duitse en geallieerde troepen in Volkel. Er werden toen 14 huizen in brand geschoten.
Hierbij werd ook de molen zwaar beschadigd, zodat er niet meer met de wind gemalen kon worden, alleen nog met een dieselmotor. Later verkocht vader Antoon van den Hoogen zijn bedrijf aan zijn zoon Antoon, die getrouwd was met Anna van der Locht. Vader Antoon is overleden op 27 februari 1959. Iedereen die hem gekend heeft zal zich hem herinneren als een vriendelijke en vrome man. Zijn vrouw was al overleden op 29 juli 1950. Zoon Gerrit emigreerde naar Australië. Later, in 1960, is ook Antoon met zijn gezin geëmigreerd naar Australië, daarom verkocht hij in 1959 zijn bedrijf aan Henk van Kempen.
Het restant van de onherstelbare molen werd in 1962 afgebroken. Dat was het einde van de bijna 60 jaar oude Coppens-van den Hoogen molen.

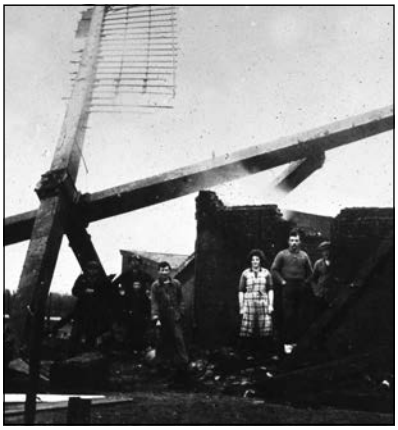

71. Restant van de molen aan de Brabantstraat na de brand in 1935

72. Het echtpaar Heesters met hun zonen en (links) de dienstbode

73. Kinderen van Antoon Arts in 1947 voor de molen

Standerdmolen aan de Brabantstraat

Toen Hubertus Coppens zijn Volkelse molen had gebouwd aan de Kloosterstraat werd hij enigszins de concurrent van Frans van Dieten die zijn molen had aan het tegenwoordige Schakelplein. Frans verloor hierdoor klanten die in de buurtschappen Schadron, Maatsehei, Biesthoek, Heikant enz. woonden. Daarom besloot Frans van Dieten om een molen te bouwen op Schadron. Hij kocht hiervoor in 1906 een perceel grond van Peer Jonkers dat de Kleikamp heette en daarop werd een standerdmolen gebouwd, ongeveer hetzelfde model als de molen op 't Heike. Zoon Jan van Dieten is hier jarenlang de molenaar geweest.

Al gauw werd deze molen in de volksmond 'de Kreitmolen' genoemd (kreiten is tegenwerken of dwarszitten), maar ook noemde men hem de Kleikampse molen. Of de molen nieuw gebouwd is of van elders kwam is niet bekend.

In 1922 verkoopt de familie van Dieten deze molen aan Wilhelmus Franciscus (Frans) Heesters, geboren 9 september 1886 te Waspik. Hij is getrouwd met Adriana Catharina Kennekens.
Lang heeft deze familie niet in Uden gewoond. Ze komen aan op 20 mei 1921 en gaan op 10 juni 1924 alweer terug naar Waspik. Frans Heesters verkoopt de molen aan Antoon Arts, geboren op 7 juni 1900 op de Maatsehei in Volkel.

Antoon Arts trouwde te Dinther met Theodora van Roosmalen op 20 mei 1924, (geboren te Dinther op 31 januari 1897. Zij bouwden samen hun molenaarsbedrijf op. Op een stormachtige zaterdagmorgen, 2 februari 1935, brak er brand uit in de molen. De gewaarschuwde brandweer bestaande uit de commandant F. Hoefs en zeven brandweermannen en ook de veldwachters M. van St. Annaland en P. van Deelen waren spoedig aanwezig. Maar door de felle wind en de op hol geslagen wieken brandde de molen totaal af. De vergoeding voor de brandweermannen bedroeg in totaal 13 gulden.
Arts was wel zijn molen kwijt, maar ging niet bij de pakken neerzitten. Hij kocht de niet meer in gebruik zijnde molen van Van Dieten op 't Heike. De molenbouwer Van Aspert uit Dinther heeft hem overgeplaatst en zo draaide het bedrijf weer door. Volgens niet bevestigde berichten zou die molen nu voor de achtste keer verplaatst zijn.

In 1948 werd Theodora Arts-van Roosmalen ziek en overleed op 13 augustus 1948. Een groot verlies voor het hele gezin. Enige jaren later, in 1952 verkoopt Antoon Arts zijn bedrijf aan Marinus Spierings uit Dinther en Arts vertrekt met zijn kinderen naar Canada en Amerika. Jaren later keert hij terug naar Nederland en overlijdt te Rotterdam op 5 mei 1963.

Marinus Spierings was geboren in Oss op 26 oktober 1907 en trouwde in Geffen op

74. De brand van de molen in 1983

75. De 'Neije Kreiter' aan de Brabantstraat in 2011

3 juli 1936 met Helena van Grinsven, geboren te Geffen op 18 april 1910. Zij kregen 3 zonen. Marinus was molenaar in Dinther waar hij huurder was van de Kildonkse molen en nu had hij in Volkel een eigen bedrijf. Hij bouwde er een grote nieuwe loods bij en was molenaar en handelaar in graan, meel en pootgoed. Hij kocht een vrachtwagen, maar Marinus bracht ook graag zakken graan en meel met zijn vrachtfiets naar zijn klanten. Door het zware werk kreeg hij versleten heupen en kon ten slotte het werk niet meer aan. Zijn zonen hadden andere beroepen gekozen. Hij verkocht in 1964 de molen aan de Gemeente Uden voor 5.500 gulden. Wegens achterstallig onderhoud werd de molen in 1965 gerestaureerd voor 30.000 gulden. Marinus en zijn vrouw verhuisden naar een bejaardenwoning in de Dasstraat. Ze hebben er maar heel kort samen gewoond, want door een noodlottig auto-ongeluk overleed Helena Spierings-van Grinsven op 2 januari 1973. Marinus overleed te Rotterdam op 9 juni 1986.

Tijdens een zware storm op 27-28 november 1983 sloeg het noodlot voor de molen opnieuw toe. De molen raakte op drift, de as werd heet, er brak brand uit en weer ging de molen geheel verloren. In de krant van 27 november lazen we betreffende de oorzaak van de brand het volgende: *"De wieken konden op hol slaan doordat de ketting, waarmee ze horen vast te zitten ontbrak. Deze ketting is enkele weken geleden gestolen en was nog niet vervangen".*

Het Gemeentebestuur wilde de molen herbouwen in het Udense sportpark, maar daar nam de Volkelse bevolking, in het bijzonder het buurtschap Schadron, geen genoegen mee. Daarom werd de molen op dezelfde plek in Volkel herbouwd door molenmaker Beijk uit Mill. Hij gebruikte daarbij hout uit Frankrijk want het moest aan de hoogst gestelde eisen voldoen. Het is te hopen dat de 'Neije Kreiter', zoals hij genoemd wordt, nog lang het Volkelse landschap mag sieren.

Bronvermelding

Literatuurlijst

Molens van Nederland [BV Uitgeversmaatschappij Kosmos, Amsterdam]
Molens [De nieuwe Stokhuyzen]
De Hoeven en het Vluchtoord [H.M. v.d. Elsen]
Uden is een begin van fabriek rijker geworden [A.L.M. Sanders]
Sprokkelingen Heemkundekring Uden, nummers: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21 en 86
Oud-Brabants Dorpsleven [Bernard van Dam]

Illustraties

Stichting 'Het Uden-archief van Bressers':
1, 9, 24, 41, 50, 51, 52, 55, 58, 59, 63, 64, 65, 68, 69, 71 en 74
Jan Versantvoort: omslagfoto, 5, 13, 16, 20, 28, 29, 30, 34, 35, 36, 37, 44, 47, 61 en 75
Linda en Patrick van Kessel: 14, 17, 18, 21, 31, 32, 33, 42, 43 en 45
Van internet: 3, 6, 11, 12, 15, 38, 39, 40 en 67
Wim Rovers: 53, 54, 57, 66 en 73
Kadasterkaarten 1832 bewerkt door Nico Vertogen: 25, 46 en 49
Boek 'Meesters en molens': 7, 8 en 10
Heemkundekring Uden: 23 en 56
Adriaan Sanders: 19 en 62
Familie Jetten: 26 en 27
Martien van Katwijk: 2 en 22
Boek 'De nieuwe Stokhuyzen': 4
Harrie van der Lee: 48
Mevr. P.M. v.d. Eijnde-Heesters: 72
BHIC: 70
Ron van de Werdt: 60

Colofon

Een uitgave van **Stichting Uden in Geschriften**

56

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door financiële steun van de Gemeente Uden

Grafische vormgeving
Poula Versantvoort Ontwerp, 's-Hertogenbosch

Drukwerk
Drukkerij der Kinderen, Uden

ISBN/EAN: 978-90-77471-00-5

© Stichting Uden in Geschriften, 2011

Dese nuwe moole. Deze inkerving uit 1811 in de molen aan de Aalstweg is de directe aanleiding tot het schrijven van dit boekje. Tweehonderd jaar geleden draaide de molen voor het eerst in Uden. Hendrieca Aldegonde had de eer om hem aan te malen. Was zij dus de eigenaar van de molen? Na veel onderzoek moeten we concluderen dat niet zij, maar haar vader Henricus van Gemonde de eerste eigenaar is geweest. In dit boekje vindt u allereerst wat algemene gegevens over molens, waarna de geschiedenis van de molen aan de Aalstweg volgt. Tot slot komen alle Udense en Volkelse molens aan bod.

Jan Bakker en Jan Versantvoort zijn beide jarenlang bestuurslid geweest van de Heemkundekring Uden en hebben zich daar ook ingezet voor het blad Sprokkelingen, uitgegeven door deze vereniging. Hierin hebben zij in het verleden een reeks artikelen gepubliceerd over de Udense en Volkelse molens. Het jubileum van de molen aan de Aalstweg leek hen een goed moment om deze verzamelde gegevens voor het nageslacht te bundelen.

Een uitgave van **Stichting Uden in Geschriften**